

TÜRKÇENİN KOMŞULARIYLA İLİŞKİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Günay KARAAĞAÇ

Giriş

Her kişi ve topluluk, kendisinden farklı tarihî ve coğrafi ortamlarda yaşayan, farklı bilgilenme yollarından geçmiş bir başka kişi ve topluluktan, akraba veya komşu kavimlerden bir şeyler öğrenir ve dolayısıyla bu öğrendiklerinin adlarını kendi diline taşır, onların dillerinden alıntılar yapar. Temelinde öğrenmenin yer aldığı bu tür alıntılara *bilgi alıntıları* (cultural borrowings) diyoruz. Bilgilenmenin bir sonucu olan bu alıntılar yanında, kişi ve toplulukların, başka kişi ve topluluklardan, bilgilenme ve öğrenme olmaksızın da alıntılar yaptıklarını görüyoruz. Genellikle birden çok kavmin aynı tarihî ve coğrafi birlik içinde yaşadıkları yer ve zamanlarda gördüğümüz, işgal edilen veya yönetilenin temsil ettiği *alt katman dili* (substratum / lower language) ile işgal edenin veya yönetenin temsil ettiği *üst katman dili* (adstratum /superstratum / upper / dominant language) arasındaki alıntılarda ise¹, bilgi ve öğrenme değil; siyasî ve iktisadî üstünlük, yönetici-yönetilen ilişkisi, özentî ve modalaşma gibi dil dışı konular gündemdedir. Bu tür alıntılara *özentî alıntıları* (prestige / intimate borrowings) denilmektedir. Bilgi alıntıları, yani "Kültürle ilgili alıntı kelimeler, bize, bir milletin diğerine neler öğrettiğini"² göstermesine ve "Kelime almanın, büyük oranda, daha yüksek seviyeli dilden daha aşağı seviyeli dile doğru olmasına"³ rağmen, özentî alıntılarının, bilgi dünyası ve öğrenme ile, alıcı dilin ihtiyaçlarıyla hiç bir ilgisi yoktur⁴.

Kişi ve toplulukların diğer kişi ve topluluk dillerinden kendi dillerine kelime almalarının öğrenme ve özentî gibi iki ana sebebi olduğunu gördük.

¹ Jeffers, J. Robert, Lehiste Ilse, *Principles and Methods for Historical Linguistics*, Cambridge 1982, 142s.

² Bloomfield, Leonard, *Language*, London 1979, 456.s.

³ Bloomfield, L., *a.g.e.*, 461. s.

⁴ Jeffers, J. Robert , Lehiste Ilse, *a.g.e.*, 150.s. ve Bloomfield, L., *a.g.e.*, 461, 462 ve 471.s.

Alıntıların kaynağı da iki türdür: Alıntıları, şivelerden yapılan *iç alıntılar* (dialectic / internal borrowings) ve komşu kavimlerin dillerinden yapılan *dış alıntılar* (alien / foreign borrowings) diye ikiye ayırıyoruz. Bilhassa şiveden yapılan iç alıntıları belirlemek her zaman mümkün olmaz; çünkü "Şive sınırlarıyla dil sınırları arasında her zaman bir ayırım yapılamaz."⁵ Yine aynı şekilde, gerek iç gerekse dış alıntıların boyutları, dil değiştirmelerine kadar gidebildiği için, bugün, dil akrabalıklarını kavim akrabalıklarının kesin ölçüsü olarak gösteremiyoruz.

Kişi ve topluluklar arasındaki iç ve dış alıntılar, ister bilgi alıntıları ister özentili alıntılar olsun, jest ve mimikten vurguya, sesteki kelime, kelime grubu veya cümleye kadar dilin bütün alanlarında görülebilmektedir. Tarih boyunca jest, mimik, vurgu, tonlama veya yazılı dilde bunların yerini tutmağa çalışan imla ve noktalama işaretleriyle ses çıkarma alışkanlıkları konularında, dillerin birbirlerine nasıl bir etki yaptıklarını belirlemek, bugün için imkansızdır; çünkü bir-iki ortak kaynaktan çıkmış yer yüzü alfabelerinin hiç birinde vurgu ve tonlamalar işaretlenmediği gibi, yazının kalıcılığı da, bize, hangi seslerin hangi yönde değişmekte olduklarını gösteremez⁶. Diğer taraftan, uzun devirler içinde oluşan ve arkaalarında dilin bütününe ilgilendiren bir analogik baskının bulunduğu cümle bilgisi kanunlarının ve bilhassa fiil çekiminin kolay kolay bir başka dile aktarılamaz oluşu da, diller arasındaki sentaks alıntılarını sınırlı tutmuştur⁷. Bütün bu sebepler yüzünden, diller arasındaki alıntılar konusunda, dilin *edinim* (competence / langue) kısmının ağır bastığı sözlük alanı, dilin daha çok *kullanım* (performance / parole) kısmını temsil eden ses bilgisi alanındaki etkileşmelerden daha kalıcı, daha kolay izlenebilen ve belki bu yüzden daha çekici bulunan bir alan olmuştur. Bu yüzden, bugün, diller arasındaki alıntılar söz konusu olduğunda, ilk aklımıza gelen, kelime alıntıları olmaktadır. Diğer taraftan, bilgi alıntıları genellikle sözlük çerçevesinde kalırken, özentili alıntılar daha çok

⁵ Bloomfield, L., a.g.e., 444. s.

⁶ Lehmann, Winfred P., *Historical Linguistics*, Chicago 1973, 6-7.s.

Fromkin, Victoria ve Rodman, Robert, *An Introduction to Language*, Chicago 1988, 352-361.s.

Finegan, Edward, *Language (its structure and use)*, New York 1994, 480-501.s.

⁷ Hoijer, Harry, "Linguistic and Cultural Change", *Mémoires de la Société de Linguistique* 24.335, Paris 1948.

ses bilgisi alanında görülmektedir; nitekim iki dilliliğin hakim olduğu kişi ve çevrelerde ilk göze çarpan değişim, ses bilgisi alanında ortaya çıkmaktadır⁸.

Alıntılar, bir dilin ses sisteminin ve anlam örgüsünün değişmesinde önemli bir yere sahiptirler. Dilcilikte formüleleştirilmesi zor, hattâ sık sık imkânsız olan konulardan biri de alıntı kelimelerin ses ve anlam bilgisidir; çünkü alıntılar, değişik yer ve zamanlarda, değişik kişiler ve sosyal gruplar tarafından yapılmakta ve yeni şekiller, alındıkları yeni ortamlara uygun hale getirilmektedir⁹. Hatta bazen, verici dilin aynı kelimesi, alıcı dilin değişik yer ve zamanlarında, değişik kişi ve sosyal gruplarca bir kaç defa alınabilir ki bu tür alıntılara *tekrarlı alıntı* (repeated borrowing) adı verilebilir. Bazen de verici dil, bir başka dile verdiği bir kelimeyi, o dilde kazandığı ses ve anlam yapısıyla tekrar geri alabilir ki bu tür alıntılara da *geri dönen alıntı* (reborrowing) denir. Alıntılar, genellikle *verici dildeki* (model / lending / donor / source language) ses ve anlam yapılarıyla değil, *alıcı dilin* (recipient / borrowing language) ses yapısıyla ve alıcı dilin anlam dünyasının ihtiyaçlarına göre yapılır; dolayısıyla ses ve anlamca alındıkları yeni ortamlara uygun hale getirilirler. Bu uygunlaştırmanın derecesini ise, alınma şartları belirler. Gerek iç gerekse dış alıntılarda, hem bilgi hem özentî alıntılarında, alıntının yapıldığı zaman veya mekan, alıntıyı yapan kişi veya grupların niteliği, alıcı ve verici dillerin ses yapılarındaki ve anlam örgülerindeki yakınlık veya uzaklıklar vs. gibi bir çok şart, alıntılarının niteliğini belirler. Alıntılarını, niteliklerine göre şöyle gruplandırmak adet haline gelmiştir¹⁰: 1. *Ödünç kelime* (loan word): Daha çok iki dilli çevrelerde veya aynı dil ailesi içinde görülen alıntı türüdür. Bir dilin kelimesinin, ses ve anlamca hiç değiştirilmeden başka bir dile aktarılması şeklinde yapılan alıntıdır; bunun yapılabilmesi için de bu diller arasında ses yapısı ve anlam örgüsü açısından bir yakınlığın bulunması gerekir. Aralarında akrabalığın bulunduğu diller (genealogically related languages) arasındaki alıntılar, genellikle bu yapıdadır; 2. *Melez kelime* (hybrid word / loanblend): En yaygın alıntı biçimidir ve daha çok ses yapısı ve anlam örgüsü farklı olan diller arasında görülür. Alınan kelime, alındığı dilin ses yapısına ve anlam örgüsüne uydurulur; 3. *Anlam aktarması* (loan translation / semantic loan / calque / loanshift) : Bir kelimenin anlamının morphem morphem alıcı dile aktarılarak, verici dilin anlam örgüsünün özelliğini taşıyan; fakat alıcı dilin ses ve yapılarıyla karşılanan alıntılardır. Bu tür alın-

⁸ Haugen, Einar, "The Analysis of Linguistic Borrowing", *Language* (1950), 210-231.s.

⁹ Hoenigswald, Henry M., *Language Change and Linguistic Reconstruction*, Chicago 1965,25.s.

¹⁰ Haugen, Einar, "The Analysis of Linguistic Borrowing", *Language* 26 (1950), 210-231.s.

tılarda, kelimenin ses ve kuruluş yapısı alıcı dilden, anlamı ise verici dilin anlam örgüsünden kopyalanır. Verici dilden böyle harfiyen yapılan tercüme, alıntılardaki yerlileştirmenin en uç noktasını oluşturur¹¹.

Görüldüğü gibi alıntıların ses ve anlamca yeni ortamlarına uygun hale getirilmesinde, alıcı kişi ve grupların verici dili tanıma oranları önemlidir; çünkü bir şeyi bilmek demek, bir parça o şey olmak demektir. Verici dili tanıma oranının yüksekliği, yani *iki dillilik* (bilingualism) halinde kelimenin verici dildeki ses ve anlam yapısıyla, olduğu gibi ödünç alınması, yani *ödünç kelime* (loan word); verici dili tanıma oranının düşüklüğü, yani *halk etimolojisi* (folk etymology) halinde ise, kelimenin değişik oranlarda sesçe, anlamca veya hem ses hem anlamca değiştirilmesi, ses ve anlamca yeni ortamına uygun hale getirilmesi, yani *melez kelime* (hybrid word) söz konusudur. Diller arasındaki alıntılar, genellikle, alınan unsurların ses ve anlamca değiştirildiği, alındıkları yeni ortama uydurulduğu melez kelimelerdir. Ses ve anlamca yeni ortamlarına uygun hale getirilmeden, olduğu gibi alınmış ödünç kelimelerin fazlalığı halinde, bu ödünç kelimelerin, alındıkları dilin ses sistemine yeni sesler, hatta yapım ve çekim sistemine de yeni morfepler kattıkları, herkesçe bilinmektedir¹².

İç alıntılar, bir yandan *yakıştırma değişmelerine* (analogic changes) yol açarak bir dilin ses sisteminin oluşmasına ve gelişmesine yol açarken, bir yandan da anlam alanlarının daha küçük parçalarına ad olarak anlam örgüsünün daha ince ve daha sıkı dokunmasını sağlarlar¹³. Dış alıntılar ise, bir dilin ses ve yapı düzeninin çatlayıp kırılmasına, anlam örgüsünün dağılmasına yol açar. Dış alıntıların, bilhassa özenti alıntıların fazlalığı, *melez dilleri* (pidgin / creolized languages) ortaya çıkarmıştır. Bu şartlardaki dil ilişkileri, ses ve anlam yapısı farklı dillere, birbirlerinden yeni şekiller taşımış, farklı yapıdaki dilleri birbirine yaklaştırmıştır¹⁴. Dillerin ses ve anlam yapılarında ortaya çıkan bu düzensizlikler, tabii ki, kültür konularıyla uğraşanların dedikleri *kültür dağılmasının* (cultural diffusion) sonuçlarıdır¹⁵. Bu tehlike yüzünden, diller, alıntı kelimeleri ses ve anlamca değiştirerek, kendi ses ve anlam yapılarına uygun hale getirirler, melez kelime yaparlar veya alıntının anlam yapısının alıcı dilde morfe mor-

¹¹ Atkinson M., Kibby D. ve Roca I., *Foundations of General Linguistics*, London 1989, 145.s.

¹² Haugen, Einar, "The Analysis of Linguistic Borrowing", *Language* 26 (1950), 210-231.s.

¹³ Fromkin, V. ve Rodman, R., a.g.e., 325-326.s. ve Jeffers, J.R ve Lehiste, I., a.g.e., 60-73.s.

¹⁴ Jeffers, J.R. ve Lehiste, I., a.g.e., 141-147.s.

¹⁵ Bloomfield, L., a.g.e., 444-445.s.

fem kopyalandığı anlam aktarmaları yaparlar. Böylece diller, anlam aktarmaları yaparak veya alıntıları melezleştirerek, kendilerinin melezleşmelerine karşı direnmeğe çalışırlar.

Yukarıda da görüldüğü gibi, alıcı dil, kendi ses yapısına ve anlam örgüsüne uygun olarak, aldığı unsur üzerinde ses ve anlam tasarrufları yapmaktadır. Hal böyle iken, bir dile saygının o dili konuşanların ses çıkarma organlarına ve alışkanlıklarına saygı duymakla başladığı çok iyi bilinmesine rağmen, bazı Türk dilcileri, dilimizdeki alıntıları, alındıkları dillerdeki ses ve anlamlarıyla kullanmamız gerektiğini söyleyerek garip ve anlaşılmaz bir tavır sergilemektedirler. Özenti alıntıları yapmağa müsait, iki dilliliğin hakim olduğu çevrelerde epeyce uygun olan bu tavrın dilcilik açısından hiç bir değeri yoktur; çünkü diller arasındaki alıntılarda olup bitenler, bize, alıcı dilin, aldığı kelimeyi, kendi anlam örgüsündeki yerine kendi ses yapısına uydurarak yerleştirdiğini göstermektedir.

Dillerin yazılı devirleri için epeyce kolay olan komşu dillerden yapılmış alıntıları belirleme çalışmaları, bilhassa insanlığın ilk bilgileri olabilecek kadar yaşlı bazı temel kavramların adlandırılmasında kullanılan ve tarihin komşuluk ilişkisi yaşamadıklarını söylediği dillerde bile ortak olan şekiller söz konusu olduğunda, çaresiz kalmakta, bu durumda ise ortak dil (nostratic) görüşüne dayalı açıklamalara baş vurulmaktadır.

Türkçe ile komşu diller arasındaki alış verişler, Türkler ile komşu milletler arasındaki bilgi alış verişini gösterir. Komşulardan birinin diğerinden öğrendiği her bilgi, umumiyetle komşunun dilindeki adıyla tanındı. Kısacası, Türkçe ile Türkçeye komşu olarak yaşamış ve yaşamakta olan diller arası ilişkilerin tesbiti demek, bir ölçüde, Türklerle komşuları arasındaki ilişkilerin tesbiti, Türklerin komşularına öğrettikleri ile komşularının Türklerle öğrettiklerinin belirlenmesi demektir.

İşte Çinliler, Farslar, Araplar, Macarlar, İslavlar, vs. gibi oldukça değişik kaynaktan milletlerin komşuluğunda yaşamış olan Türkler, bu komşularından pek çok şey öğrenmişler ve onlara pek çok şey öğretmişlerdir. Bu karşılıklı bilgi alış verişinden doğan bilgi alıntıları yanında, Türklerin bu milletler üzerinde yüz yıllar boyu yönetici rolü oynamalarının bir sonucu olarak, Türkçeden yaptıkları özenti alıntıları da bu komşuların dillerine yerleşmiştir.

Şimdi Türkçenin komşularıyla ilişkilerini ve bu ilişkiler konusunda yapılan çalışmaları kısaca gözden geçirelim.

Türkçe-Çince İlişkileri

Bugünden binlerce yıl öncelere uzanan Türk-Çin ilişkilerinin ilk devirleri tamamen karanlıktır. Çin kaynaklarında "*sien-pi, tu-yü hun, hüng-nu, ti, tik,*

tinglin, t'ie-le" gibi adlarla zikredilen kuzey kavimlerinin Türklüklerini tarihçiler tartışa dursunlar, Türkçede, "Türk" adının ilk defa kullanıldığı Kök Türkler devrinden günümüze kadar süren Türk-Çin ilişkilerinin bile hayli derin olduğu bilinmektedir. Bu iki millet, ticaretten savaşa kadar her türlü komşuluk ilişkileri yanında, uzun devirler boyunca da aynı yöneticilerin idaresinde birlikte yaşamışlardır. Hayatlarındaki bu iç içelik, mutlaka, bu milletlerin dillerine de yansımış olmalıdır.

Türkçe ve diğer Altay dilleri ile Çince üzerindeki çalışmalar, bugün için çok yetersizdir. Henüz Altay dillerinin ve Çincenin tarihî sözlükleri hazırlanmamış ve bütün bu dillerdeki kelime kök ve aileleri tesbit edilmemiştir. Dolayısıyla, bugün, ancak Çin kaynaklarında geçen "Çin transkripsiyonlu Türkçe kelimeler"den bahsedebiliyoruz veya Türkçede ailesini yahut Altay dillerindeki paralellerini tesbit edemediğimiz her hangi bir kelimeyi Çince (veya Farsça, Tohorca, Sanskritçe, Tibetçe, vs.) kabul etmekten daha ileri bir çalışma yapamıyoruz.

Çinliler, şu anki bilgilerimize göre, Türklerden çok daha önce yazıyı kullanmağa başlamışlardır. Onların bilhassa Türkçenin yazıya geçirilmiş en eski örneklerinin bulunduğu 8. yüz yıldan daha önceki yazılı eserleri, Türkçeye ve diğer Altay dillerine ait değerli bir malzeme yığını barındırırlar. Şimdiye kadar değerlendirilemeyen bu malzeme, 8. yüz yıl öncesi Türk tarihi ve Türk dili tarihi açısından çok önemlidir; fakat bu malzeme yığınının değerlendirilmesi güçlüklerle doludur. Bu güçlükler, 1941'de, L. Ligeti'nin "Çin Transkripsiyonlu Barbar Glosarları Meselesi" adlı yazısında ele alınmıştır¹⁶. Ligeti, bu yazısında, sinologların Altay dillerinin meseleleriyle ilgilenmediklerinden, Altay dillerini bilenlerin ve bu yolda araştırma yapanların da Çincenin bilmeceleri karşısında kılavuzsuz çırpındıklarından şikayet eder. Bunlara ilâve olarak, Çincenin tarihinde (bilhassa kelime sonu seslerinde) hem ses hem imlâ bakımından büyük değişiklikler olduğunu vurgulayıp Türkçe-Çince ilişkisini araştırmada yardımlarına muhtaç olduğumuz Çin transkripsiyonlu metinlerin çözümü ile uğraşacakların Çin ve Altay dillerinin tarihini bilmeleri gerektiğini belirtir.

Ligeti, adı geçen yazısında, Türkçedeki Çince veya Çincedeki Türkçe unsurlar yerine, ancak "Çin transkripsiyonlu Türkçe kelimeler" üzerinde durmuştur. Bu konuyla Ligeti'den önce bir kaç bilgin daha uğraşmış; fakat Altay

¹⁶ Ligeti, Lajos : A kinaí-átírásos barbar nyélvi glosszak kérése, NyK. LI/ 1941, 174-297. s.
(Ligeti, Lajos : A magyar nyelv török kapcsolatai és ami körülöttük van II, Budapest 1979, 201-234.s.)

dillerini de bilen ve bu yolda en çok çalışan o olmuştur. Tekrar edelim: Bu çalışmalarda söz konusu edilen şey, bu dillerin birbirlerinden aldıkları unsurlardan çok, Çin yazısıyla yazılmış Türkçe kelime ve metinler olmuştur. Ne yazık ki bu konuda da fazla bir yol alınmış değildir. Bu çalışmalar, daha, Çin transkripsiyonlu Türkçe kelimelerin aslı şekillerinin tesbitini sağlayacak seviyeye bile ulaşmamıştır. Nitekim Çincenin ve Türkçenin tarihî gelişmelerini çok iyi bilen ve Karlgren'in sözlüğünü¹⁷ kullanan bazı türkologlar tarafından bu konuda yapılan yanlışları düzeltmeğe çalışan Ligeti bile Hunların meşhur hükümdarının adını Bagator¹⁸ yerine hep Çin transkripsiyonuna bağlı kalarak Mao-tun şeklinde kaydetmiştir¹⁹.

Aslında, Ligeti'den önce başlayan bu yanlış değerlendirme, "bagator <tü. бага 'genç', moğ. бага 'küçük, ufak ; az' + tü. tor 'kale; kale beyi' ~ moğ. kur-a 'kale, şehir' (lessing)" adı yerine Mao-tun şeklinde aslı olmayan bir şahıs adının literatüre girmesine, bizde de Mete gibi garip bir şeklin doğmasına yol açmıştır. Yapısı son derece açık olan bu kelimeyi G. Clauson'un alıntı kelime olarak değerlendirmesini ise anlamak mümkün değildir²⁰.

1. Türkçedeki Çince Unsurlar:

Türkçedeki Çince unsurlar üzerinde henüz çalışılmamıştır²¹. Bu yolda şimdiye kadar yapılan tek şey, Çin yazılı Türkçe kelime ve cümleler, şahıs ve yer adları, kısacası Çin harfleriyle transkripsiyonlanmış Türkçe ile ilgilenmek olmuştur. Türkçeye geçmiş, her hangi bir bölgede, her hangi bir devirde Türkçenin malı olmuş, Türk düşüncesinin yapı taşlarından biri haline gelmiş Çince unsurlar, bilimin ölçüleri içinde araştırılmamıştır. Bu konuda elimizde bulunan, ancak, çeşitli sözlük yazarlarının Türkçedeki varlığını açıklayamadıkları bazı kelimeleri hususî bir gayret harcamaksızın Çinceye yakıştırmalarından ibârettir²². Meselâ, M. Räsänen, sözlüğünde 147 kelimeyi Çince kaynaklı göstermiştir; fakat ne bu sözlükte Çince asıllı gösterilen kelimelerin hepsinin Çince oldukları, ne de bu 147 sayısı kesindir. Çinlilerin, "Çince unsurlar ve bugünkü

¹⁷ Karlgren, B. : Analytic Dictionary of Chinese and Sino-Japanese, Paris 1923 .

¹⁸ Kafesoğlu, İbrahim : Türk Milli Kültürü, İstanbul 1983, 58. s. vd.

¹⁹ Ligeti, Lajos : a.g.e..

²⁰ Clauson, Sir Gerard : An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish, Oxford, 1972.

²¹ Poppe, Nicholas : Introduction to altaic linguistics, Wiesbaden 1965, 165. s.

²² Clauson, Sir Gerard: a.g.e. ; Rasanen, Martti : *Versuch eines etymologischen wörterbuchs der turk-sprachen*, Helsinki 1969

Türklerin en az iki bin yıllık komşuları olduklarını düşünürsek, bu sayının daha da arttırılma imkânı kendiliğinden doğar. Hatta kelime almanın ötesinde, tıpkı Türkçe ile Farsça ve eski İç Asya'nın bugün çoğu ölmüş bulunan diğer Hint-Avrupa dilleri arasındaki ilişkiye benzer, birbirlerinin seslerinden eklerine ve cümlelerine kadar uzanabilecek bir etkileşmeden bile şüphelenmemiz gerekmektedir. Nitekim Çince, bugün çok heceli dillere oldukça yaklaşmıştır²³. Yeni devirlerin Çincesinden Türkçeye geçmiş unsurları işleyen bir çalışma, 1970 yılında, Moskova'da yayımlandı. Tabii ki diller arasındaki alıntıların tesbiti, yazının yaygınlık kazandığı yeni devirler söz konusu olduğunda, eski devirlerle kıyaslanamayacak kadar kolaydır. Nitekim daha ilk çalışma olmasına rağmen, bugünkü Uygur Türklerinin dilinde 1873 Çince kelime ve şekil tesbit edilmiştir. Bu çalışma, dediğimiz gibi Moskova'da, 1970 yılında Rahimoviç tarafından "Uygur dili" adıyla yayımlandı²⁴.

2. Çincedeki Türkçe Unsurlar:

Çincedeki Türkçe unsurlar sözü bile maalesef kolay söylenebilen bir söz değildir. Çincede Türkçe unsurların bulunabileceği bir çok araştırmacılarca düşünülmemiştir. Bunun, tabii ki bazı sebepleri vardır. Bu sebeplerin en önemlisi, elimizdeki en eski yazılı Türkçe vesika ile Türkçenin ilk yazıya geçirildiği devir arasında bin yıllık bir sürenin bulunuşudur.

Orkon âbidelerindeki gelişmiş alfabeye, sistemli ve pek ekonomik imlâya bakarak, Türkçenin çok eski bir yazı geleneğine sahip olduğunu, 8. yüz yıldan en az bin yıl önceden beri yazılmakta olduğunu düşünebilir veya Aurel Stein'in ifadesiyle 'kumlara gömülü şehirler'de²⁵ eski Türk kültürünü araştırmak için bir türlü başlatılmayan kazılara ümit bağlayabiliriz; fakat eldeki dil malzemesini dikkatlice değerlendirerek bu yorumların veya yeni yapılacak keşiflerin sonuçlarını beklemeden de bazı hükümlere ulaşabiliriz: Biz, Orkon'da, bir kavim diliyle, yani bir 'kök dil' bir 'kök Türkçe' ile değil, şiveler ve akraba diller arası iç alıntılar ile beslenmiş, az da olsa, yabancı komşularından aldıklarıyla zenginleşmiş bir imparatorluk diliyle, bir kültür diliyle karşılaşırız. Kök Türk İmparatorluğunun dilinin bir imparatorluk dili olarak Osmanlıcadan veya İngilizceden farkı, birliğe iştirak eden kavimlerin, aynı dilin, yani Eski

²³ Ligeti, Lajos: a.g.e. , 232. s.

²⁴ Tursun Rahimoviç Rahimov: *Kitayskie element v sovremennom Uygurskom yazıke*, Moskva 1970, 352. s.

²⁵ Stein, A. : *Homokba temetett városok*, Budapest 1903.

Türkçenin değişik şivelerini konuşanlardan veya bu dilin akrabası olan dilleri konuşanlardan oluşmasıdır.

Türkçe-Farsça İlişkileri

Asya ve Avrasya'nın bilinen en eski kavimleri olan ve İranî olup olmadıkları hâlâ tartışılan Kimmerler (m.ö. 12.-8. yy.) ve İskitler (m.ö. 8.-3. yy.) istisna tutulursa, bildiğimiz ilk Türk-İranî kavim ilişkisi, Hunlar ile Alanlar arasında m.s. 370'lerde olmuştur. Bu tarihlerde doğu-batı yönündeki bir Hun akını, Orta Asya steplerindeki İranî kavimlerin hakimiyetine günümüze kadar son verdi²⁶. Daha sonra tarih sahnesine çıkan ne Partuşlar, ne Soğdlar, ne de Sâsânîler, Asya steplerinde söz sahibi olabildiler.

Çinlilerden sonra en eski komşuluğumuz İranlılarla olmuştur. Sâsânîlerden yirminci yüz yılın ikinci çeyreğine kadar İran'ın dâimâ bir Türk devleti tarafından yönetildiğini ve bugünkü devletin sınırları içinde yaşayan halkın yarından çoğunun Türk olduğunu düşünürsek, bu ilişkinin sadece çok uzun değil, aynı zamanda çok derin bir ilişki olduğunu anlarız. Hele son bin yılda Türklük dünyasının ortasında kalan İranlılar ile Türkler, bu uzun komşuluk ilişkisi sırasında birbirlerinden pek çok şey öğrenmişlerdir.

1. Türkçedeki Farsça Unsurlar:

Sâsânîlerin sonuna kadar sürdürdüğü kabul edilen Eski ve Orta Farsça ile Sanskritçe, Tohorca, Soğdca gibi diğer Hint-Avrupa dillerinden Türkçeye geçen unsurlar konusu, hemen hemen, Türkçe-Çince ilişkileri kadar zor ve çetin bir konudur.

Türkçe ve Altayca çalışmalarının yetersizliği yüzünden, bugün, bu dillerde ailesi ilk anda göze çarpmayan kelimeleri, bu Hint-Avrupa dillerinden birine maletmek moda haline gelmiştir ²⁷. Bu moda, tabii olarak, zaman zaman

²⁶ Czeglédy Károly : *Nomád Népek Vándorlása*, Budapest 1969, 10. s. vd.

²⁷ Bazin, Louis : "Structures et Tendances Communes des Langues Turques", *PhTF I*, 1959; Türkçesi: Gemalmaz, Efrasyap: "Türk Dillerinin Müşterek Tarafları ve Temayülleri", *Tarihi Türk Şiveleri* (Mehmet Akalın), Erzurum 1976, 15.-29. s.

Rona-Tas, A. : "Tocharische Elemente in der Altaischen Sprachen", *Language and History Contributions to Comparative Altaistics* (Andras Rona-Tas), Szeged 1986; Aalto, P.: "Iranian Contacts of the Turks in Pre-Islamic Times", *Studia Turcica*, Budapest 1971, 29.-37.s. ; Schaeder, H.H.: "Über einige mitteliranische und osttürkische Ableitungen aus altir. kavi.", *ZDMG* 7, 1928, XCV s.

tenkitlere uğramaktadır²⁸. Hattâ bu modaya çok uyanlardan bile zaman zaman bu tür tenkitler yükselmektedir²⁹.

Türkçeye yeni Farsçadan geçen unsurlar konusuna gelince, bu konuda da hiç bir çalışmanın yapılmadığını görüyoruz. Bu devir, Farsların Türk dünyasının ortasında kaldıkları, ayrıca Farsların ve Türklerin aynı dini kabul ettikleri ve Araplardan öğrendikleri aynı edebî geleneğin peşine takıldıkları bir devirdir. Dolayısıyla hayatta daha kuvvetli bir iç içelik, bu diller arasında da daha geniş çaplı bir alış veriş söz konusudur. Bu sahada da sözlük yazarlarının çok kısa sürede koydukları teşhisleri kelimelerin yanına işaretlemelerinden başka bir çalışma elde mevcut değildir.

2. Farsçadaki Türkçe Unsurlar:

M. Fuad Köprülü, 1938'deki şarkiyatçılar kongresine sunduğu bildiriye bu konunun önemini vurgulamış ve bir kaç yüz kelimeyi listeler halinde örnek olarak vermiştir³⁰. Bundan çeyrek yüz yıl sonra da bu konu geniş ve ayrıntılı bir şekilde Gerhard Doerfer tarafından incelenmiş ve "Yeni Farsçada Türkçe ve Moğolca Unsurlar" adıyla yayımlanmıştır³¹. Bu eserde Türkçeden Farsçaya geçtiği müzakere edilen 2545 kelime yer almaktadır. Bu kabarık sayıya bakarak Farsçadaki Türkçe unsurların belirlenmesinin sona erdiği düşünülmemelidir. Bugün Farsçada kullanılan ve Türkçe oldukları açık olan pek çok kelime bu eserde yer almamaktadır.

G. Doerfer'in emek mahsulü bu eseri hakkında iki hususu belirtmek gerekir. Birincisi, araştırmacının Türkçe oldukları son derece açık olan bazı kelimeleri tereddütle karşılamış olması, hattâ bu kelimeleri başka dillere ait göstermesidir. Meselâ o, bir çok tarih yazarının Türkçeliğini kabul etmedikleri, *al ~ yal* değişmesinin henüz inandırıcı şekilde açıklanmadığı ve kelimenin bilhassa İranla sınırı olan Türk illerinde yaşadığı gibi hafif gerekçelerle Farsçada da kullanılmakta olan *alev* kelimesinin Türkçe olmadığını ileri sürer³². Aslında, fars. *alav* < tü. *alev* 'alev' kelimesi, sadece Türkçenin bir kelimesi değil, diğer

²⁸ Tezcan, Semih: "En Eski Türk Dili Ve Yazını", *Bilim, Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*, Ankara 1978, 271.-323. s.

²⁹ Doerfer, Gerhard : *Türkische und Nongolische Elemente im Neupersischen I - IV*, Wiesbaden 1963-1975. Bak. III, 411. s.

³⁰ Köprülü, Fuad : "Yeni Farsîde Türk Unsurları", *Türkiyat Mecmuası VII - VIII / 1*, İstanbul 1942, 1.-16. s.

³¹ Doerfer, Gerhard: a.g.e..

³² Doerfer, Gerhard : a.g.e. , III, 358. s.

Altay dillerinde, hattâ Ural dillerinde de ortak olan bir kelime ailesinin üyesidir: tü. *alap* 'alev', *alış-* 'tutuşmak', *yalap* 'alev', *yalabı-* 'alevlenmek', *yalın* 'alev', *yal-* 'yahınmak, alevlenmek', *yalaz* 'yalaz, alev', *yıldız* 'yıldız', *yıldırım* 'yıldırım', *yaldırı-/ yaldıra-* 'ışımak, parlamak', *yaşu-* 'ışımak', ışıık 'ışıık', *yaşna-* 'parlamak, şimşek çakmak', *yaşın* 'ışıık, parıltı, yıldırım' (EDPT, VEWT), *çaş(i)- > çeş(i)- > çeşmek* 'şimşek' (DS) > *çemşek* > *şemşek* 'şimşek' (DS) > *şimşek* 'şimşek', vb.; moğ. *ulal-* 'kızarmak, kırmızı olmak', *ulabur* 'kırmızılık', *ulabalza-* 'kızartmak', *ulagan lulaan* 'kırmızı, kızıl', *ulalm* 'kızarmış' (Lessing); kor. *pul /bul* 'ateş', *pyel* 'yıldız'; jap. *foshi / hoshi* 'yıldız'; mac. *vil-* kökünden: *villamlık* 'ışıldamak', *villan* 'parıltı', *villamos* 'elektrikli, tramvay', *villamlas* 'yıldırım', *villany* 'elektrik', *vilag* 'dünya', *csillag* 'yıldız'; fin. *valo* 'ışıık', *valoisa* 'ışııklı, aydın', *valoisuus* 'aydınlık', *valaistus* 'parlatma', *valaiseva* 'parlatıcı, ışık'.

G. Doerfer'in adı geçen eseri hakkında belirtilmesi gereken ikinci husus, bugün Farsçada kullanılan pek çok Türkçe kelimenin eserde yer almamasıdır. Öyle görünüyor ki bu yolda yapılacak daha ileri çalışmalar, Farsçadaki Türkçe unsurların sayısını bir kaç kat daha arttıracaktır. Meselâ G. Doerfer'in eserinde yer almayan ve Redhouse dışında bütün sözlüklerde Farsça olarak işaretlenen *atiş* 'ateş' kelimesi Türkçeden alınmıştır: tü. *ot* > *od* 'ateş', *ota-* 'ısınmak, odun yakmak' (EDPT, VEWT) *otaş* > *ataş* 'ateş' (kelime Farsçaya muhtemelen bu şekliyle geçmiş ve Farsçada *atiş* telaffuzunu alarak daha sonra bu Farsça telaffuzu ile tekrar Türkçeye alınmıştır), *otlan-* 'ateşlenmek, öfkelenmek', *otlug* 'ateşli, öfkeli', *otung* 'odun' (EDPT); moğ. *odu(n)* 'yıldız', *oçı(n)* 'kivılcım' (Lessing).

Türkçe-Arapça İlişkileri

Sâsânîleri aşp geçerek Kafkaslardan Şiraz dolaylarına kadar uzanan Avar-Hunlarını veya hanedanlarının adıyla³³ Heftalitleri ayrı tutarsak, ilk Türk-Arap ilişkisi, m.s. 630'larda, bugünkü İran topraklarında başlamıştır. Bu ilişki, coğrafi sebepler yüzünden, Selçuklular devrine kadar Farslar kanalıyla olmuştur. Ayrıca Ruslardan satın aldıkları Türk köleler vasıtasıyla Kafkaslar üzerinden gerçekleşmiş sınırlı bir Türk-Arap ilişkisi de söz konusudur.

Arapça, Türkler için sadece bir komşu dili olmaktan daha fazla şeyler ifade etmiştir. Bu dil, Türklerin yeni dinlerinin ve Farslardan öğrendikleri Arap edebî geleneğinin taşıyıcısıydı. Dolayısıyla komşuluğun ötesinde, yöneten ve yönetilenin dili ilişkisi, Farsça-Türkçe arasında olduğu kadar Arapça-Türkçe arasında da mevcuttur.

³³ Czegledy, Karoly: a.g.e., 19. s.

1. Türkçedeki Arapça Unsurlar:

Gerek Türkçedeki Arapça unsurlar, gerekse Arapçadaki Türkçe unsurlar konularında ayrıntılı ve derli toplu bir çalışma bulmak mümkün değildir. Belki bunun sebebi, her iki konunun da geniş ve hacimli olmasıdır.

Karl H. Menges'in 'Altaycada Eski Mezopotamca Alıntı Kelimeler'³⁴ ve N. Poppe'nin 'Altay Dilinde Eski Kültür Kelimeleri'³⁵ adlı yazılarıyla aynı yıllarda temas ettikleri Türkçe ile diğer Altay dillerindeki Arapça unsurlar konusu yanında, Türkçedeki Arapça unsurlar hakkında ilk ayrıntılı çalışma, A. Tietze tarafından 'Anadolu Türkçesine Doğrudan Doğruya Arapçadan Alınmış Kelimeler' adıyla 1958'de yayımlanmıştır³⁶. Bu çalışma ise, adından da anlaşılacağı üzere, Türkçedeki Arapça unsurlar gibi oldukça hacimli bir konunun bir dalından ibarettir.

2. Arapçadaki Türkçe Unsurlar:

Bu husus, Türkçedeki Arapça unsurlar konusundan da az işlenmiştir. V.A. Gordlevskiy'nin 1961'de yayımlanan 'Türk Dilinin Arapça Üzerine Tesiri Meselesi Hakkında'³⁷ adıyla Türkçeye çevirebileceğimiz makalesinden başka bu konuda hiç bir ilmî çalışma yapılmamıştır. Ahmet Ateş'in konuyla ilgili çalışması ise, kendisinin de ifade ettiği gibi V.A. Gordlevskiy'in makalesi ile J.B. Belot'un ve H. Wehr'in sözlüklerinden derlenmiş kelime listeleridir³⁸. Diller arasındaki alışverişlerde, bazen, alıcı dil, aldığı unsur üzerinde öylesine derin ses ve anlam değişiklikleri yapar ve aslı şekil ve anlam ile verildiği dilde aldığı şekil ve anlam birbirinden o kadar uzaklaşır ki her hangi bir sözlük yazarının o kadar işin içinde verdiği kararlara güvenmek, bizi sık sık yanlışlıklara sürükler.

Türkçe-İslavca İlişkileri

M.S. 4. yüzyıllarda İndo-Germen topluluğundan ayrılan Kuzey ve Güney İslavları, m.s. 6. yüzyıldan itibaren, önce Avarların, sonra Bulgar Türkleri-

³⁴ Menges, K. H. : "Zwei alt-mesopotamische Lehnwörter im Altajischen", *UAI* 25 (1953), 299.-304. s.

³⁵ Poppe, N. : "Ein altes Kulturwort in den altaischen Sprachen", *STOF* 19:5. (1953), 23-25. s.

³⁶ Tietze, A. : "Direkte arabische Entlehnungen im anatolischen Türkisch", *Jean Deny Armağanı*, Ankara 1958, 255-333. s.

³⁷ Gordlevskiy, V.A. : "K voprosu vlianiia türetskogo yazıka na arabska". *V.A. Gordlevskiy izbraniıye soçineniıye*. Moskva 1961, II, 138-154. s.

³⁸ Ateş, Ahmet: "Arapça yazı dilinde Türkçe kelimeler üzerine bir deneme I", *Reşit Rahmeti için*, Ankara 1966, 26-31. s. ve *Türk Kültürü Araştırmaları II*, Ankara 1965, 5-25. s.

nin ziraatçı tebarları olarak daha doğuya (belki zorla) çekilmişler ve nihayet m.s. 8. yüzyıllarda bugünkü vatanlarına ulaşmışlardır.

Gerek Kuzey İslavları, gerekse Güney İslavları, bu bin beş yüzyıla yakın süre içinde daima bir Türk kavminin komşusu oldular; dolayısıyla Türkler'in Çinliler ve Farslar'dan sonra en eski komşuları İslavlardır.

1. Türkçedeki İslavca Unsurlar:

Bu konuda ilk çalışma, H.F. Miklosich tarafından 'Türkçedeki İslavca, Macarca ve Romence Unsurlar' adıyla 1889'da yapılmıştır³⁹. Bu tarih, İslavcadaki Türkçe unsurların araştırılmağa başlandığı tarihlere rastlamasına rağmen, bu yoldaki çalışmalar o kadar heyecan verici bulunmamış olmalı ki İslavcadaki Türkçe unsurlar konusu etrafında cereyan eden meşhur tartışmaları, bu konu etrafında görmüyoruz. Bunun sebebi, H.F. Miklosich ve Snjezana Valjacic'in de ifade ettikleri gibi Türkçedeki İslavca unsurların pek az oluşudur⁴⁰. Malzemesi oldukça sınırlı olan bu konu, son olarak 1957'de 'Türk Halk Dilinde İslavca Alıntılar' adıyla Andreas Tietze tarafından incelenmiştir⁴¹.

2. İslavcadaki Türkçe Unsurlar:

İslav dillerindeki Türkçe unsurlarla ilgili ilk çalışmalar, 1850'lerde başlamıştır ve günümüzde de sürmektedir. Bu konudaki çalışmalar, burada sayamayacağımız kadar çoktur⁴². Önce Rusların, daha sonra da Güney İslavlarının dilleri üzerinde başlayan bu çalışmaların meyvelerini derli toplu birer sözlük halinde Elizaveta Nikolaevna Şipova'nın ve Abdullah Skaljic'in eserlerinde bulabiliriz⁴³.

E.N. Şipova'nın 'Rus Dilindeki Türkçe Unsurlar Sözlüğü' adını taşıyan eseri, Alma-Ata'da, 1976 yılında yayımlanmıştır. Bu çalışmada, Rusçaya

³⁹ Miklosich, H.F. : Die Slavischen-magyarischen und rumanischen Elemente im türkischen Sprachschätze, Wien 1889.

⁴⁰ Miklosich, H.F. : a.g.e..

Vejacic, S. : Srp-Hrvat Diline Girmiş Olan Türk Maddî Kültür Unsurları, Doktora Tezi, İstanbul 1966.

⁴¹ Tietze, A. : "Slavische Lehnwörter in der türkischen Volkssprache", Oriens X (1957), 1-47.s.

⁴² Bu çalışmaların bibliyografyası için bkz. : Poppe, N. : Introduction to Altaic Linguistic, Wiesbaden 1965, 165-176.s. ; Poppe, N. Jr. : Studies of Turkic loan words in Russian, Wiesbaden 1971.

⁴³ Şipova, E.N. : Slovar Tyurkizmov v Russkom yazıke, Alma-Ata 1976, 444 s. ; Skaljic, A. : Turcizmi u Srpskohrvatskom-Hrvatskosrpskom jeziku, Sarajevo 1985, 662 s.

Türkçeden geçtiği kabul edilen 1507 kelime üzerinde durulmaktadır. Bu sayı, Şipova'dan önce Rus etimoloji sözlüğünü yazmış olan M. Vasmer'in eserindeki Türkçe unsur sayısından epeyce azdır⁴⁴.

N. Poppe Jr.'a göre M. Vasmer'in eserinde Türkçe asıllı olarak belirlenen 1700 kelime yer almaktadır⁴⁵. Vasmer'in eseri diyalekt kelimelerine yer verdiği iddiasıyla tenkit edilmiştir⁴⁶. Her hâlükârda, Ruslar'ın bugünkü yeni vatanlarına geldikleri tarihlerden beri süren Türk-Rus ilişkilerine bakarak, yüzün üzerinde makale ve kitabın yayımlandığı bu konuda, daha yeni, daha geniş ve daha ayrıntılı çalışmalar bekleyebiliriz.

A. Skaljc'in eseri ise, Güney İslavları'nın, Sırp-Hırvat dillerinin Türkçe unsurlarını konu edinir. Diller arası alıntılar konusunda dünyanın en ilgi çekici eseri olarak kabul edilen Skaljc'in sözlüğünde, 6878 değişik anlamda 8742 kelime yer almaktadır. Sözlüğünün başına kısa bir fonetik ve morfolojik açıklama ekleyen Skaljc, yine sözlüğünün girişinde, bu kelimeleri 38 ayrı grupta konularına göre sınıflandırmıştır⁴⁷.

Türkçe - Macarca İlişkileri

M.s. 463'lerde Karadeniz kıyılarına inen Ogur kavimlerinden biri olan ve Bizans kaynaklarında yanlışlıkla 'Türk' olarak adlandırılan Macarlar'ın dili ile Türk dilinin ilişkilerinin başlangıcı, Türk-Macar ilişkileri gibi tarihin derinliklerinde kaybolmaktadır. Bu devirden, yani m.s. 5. yüz yıldan önceki Türkçe-Macarca ilişkisi üzerinde konuşmak, bugün için hemen hemen imkansızdır. Bu konuda söylenebilecek şeyler şimdilik sayılıdır: Bir kaç zarfın yıpranarak ön ek halini almış şekilleri dışında Macarca, Türkçe gibi sondan eklemeli bir dildir. Diğer taraftan, vokal ve konsonant sisteminde, Türkçedeki kadar kuvvetli olmasa bile hakim bir benzeşmenin bulunduğu bir dildir. Bugün Macarcanın, hattâ diğer Ural dillerinin sözlüklerinde, kelime kök ve aileleri tesbite çalışılırken, Türkçeden ve diğer Altay dillerinden örnekler verilmekte, sık sık, " Türkçedeki ve diğer Altay dillerindeki paralelleriyle daha ileri bir incelemeyi gerektirmektedir " gibi ifadeler kullanılmaktadır. Bu ifadelerdeki bilgiyi iki şekilde yorumlamak mümkündür: 1. Bugün başlıca; Fince, Macarca, Samoyedce, Ostyakça, Çeremisçe, Votyokça, Vogulca ve Lapçanın temsil ettikleri Ural dilleri ile Türkçe, Moğolca, Mançuca, Tunguzca, Korece ve Japoncanın temsil ettikleri

⁴⁴ Vasmer, Max : Russisches etymologisches Wörterbuch, 3 vols. , Heidelberg 1950-1958.

⁴⁵ Poppe, N. Jr.: a.g.e.. , 44. s.

⁴⁶ Poppe, N. Jr.: a.g.e.. , 44. s. vd.

⁴⁷ Skaljc, A.: a.g.e..

Altay dilleri aynı kökten çıkmışlardır, bu diller eski bir geçmişte aynı ve tek bir dil idiler veya; 2. Sözü edilen bütün bu dilleri konuşan halklar, yani Ural ve Altay halkları, çok eski zamanlarda, çok uzun devirler boyunca yan yana veya birlikte yaşamışlar ve dolayısıyla dilleri birbirinin dillerine benzeşmiştir. Bu husus ise, konumuzun sınırları dışındadır.

1. Türkçedeki Macarca Unsurlar:

Tarihte bir çok Türk kavmini içinde eriterek Türklükten can ve kan alan Macarlık ve Türkçeden pek çok kelime alan Macarca, Türkler'e birşey vermekte oldukça cimri davranmış gibidirler. Galibâ, Macarlar'dan öğrendiklerimiz, mac. *varos* "şehir" > tü. *varoş* "şehirlerin sur dışı mahallesi", mac. *katona* "asker" > tü. *kutana/kadana* "asker atı; iri bir at cinsi", mac. *kapocs* "kopça, çengel" > tü. *kopça* "kopça", mac. *szoba* "oda" > tü. *soba* "soba", mac. *sorompó* "şarampol" > tü. *şarampol* "şarampol" kelimelerinin anlamıyla sınırlı kalmıştır.

2. Macarcadaki Türkçe Unsurlar:

Karanlık devirlerden sonraki Türkçe-Macarca ilişkilerini iki döneme ayırıyoruz:

a. Yurt Tutuş Öncesi ve Arpad Devrinde Macarcaya Giren Türkçe Unsurlar:

Yurt tutuş öncesinin kelimeleri, ilk Batı Türkçesi veya Bulgar / Çuvaş tipli Türk dilleri kaynaklıdır. Arpad devri kelimeleri ise Kıpçak / Kuman dilinden alınmadır. Yani Macarcaya 5-15. yüz yıllar arasında giren Türkçe kelimelerin 5-9. yüz yıllar arasında girenlerinin daha çok Çuvaş tipli Türk şivelerinden, daha sonrakilerin ise, Kıpçak şivesinden alınmış olduklarını kabul ediyoruz. Çuvaş tipli şiveler, bildiği gibi, Orkon âbidelerinde karşılaştığımız ilk yazılı Türkçenin yanında, ondan epeyce farklılaşmış bir şive olup, tarihte Bulgar ve Hazar Türkçesinin, bugünse Çuvaşçanın temsil ettikleri kabul edilen Batı Huncasını veya İlk Batı Türkçesini ifade etmektedir⁴⁸.

Macarcadaki Türkçe unsurlar konusunda, son bir buçuk yüz yıl içinde pek çok kitap ve binlerce makale yazılmıştır. Bu makalelerin çoğu kelime biyografileridir. Macarlar kendi dillerinin etimoloji çalışmalarını yaparken, tabii olarak dillerindeki İslav, Türk, Latin ve başka dillerden alınmış kelimeleri de incelemişler, bunlar üzerinde bir buçuk yüz yılı aşkın bir süre tartışmışlardır. Bu çalışmaların sonuçları, ilk defa Gombcz Zoltan tarafından 1908 yılında, önce

⁴⁸ Arat, Reşit Rahmeti : "Türk Şivelerinin Tasnifi, *Türkiyat Mecmuası X*, İstanbul 1953, 59-139.s. Yine bu makalede zikredilen: Baskakov, N.A : *K voprosu o klassifikatsii türkskih yazıkov*, İzvest. Akad. Nauk SSSR, o td. Literaturi i yazıka, 1952, XI, 121-134.s.

Macarca 'Yurt Tutuş Öncesinde Türkçe Alıntı Kelimelerimiz' adıyla, sonra da 1912'de Almanca olarak 'Macarcadaki Bulgar Türkçesinden Alıntılar' adıyla yayımlanmıştır⁴⁹. G. Zoltan'ın bu eserinde Macarcaya Türkçeden geçmiş 413 kelime müzakere edilmektedir. 1967-1976 yılları arasında yayımlanan Macarcanın etimoloji sözlüğünde değişik devirlerde Macarcaya girmiş 1500 civarında kelime bulunmaktadır⁵⁰.

Bütün bu müzakerelerden sonra, hem Türk-Macar hem de Türkçe-Macarca ilişkilerini işleyen hacimli bir çalışma, 'Yurt Tutuş Öncesinde ve Arpad Devrinde Macarca-Türkçe İlişkileri' adıyla Lajos Ligeti tarafından 1986'da yayımlandı⁵¹. Bu eserde, bir yandan Karadeniz'in kuzeyindeki ve oradan Orta Avrupa'ya ve Balkanlar'a sarkmış Türk kavimleri ile bu kavimlerin Macarlarla ilişkileri üzerinde durulmuş, bir yandan da en eski zamanlardan 15. yüz yıla kadar Macarcaya geçen 485 kelime uzun uzun müzakere edilmiştir.

Macar-Türk ilişkilerinin eskiliği ve canlılığı dolayısıyla, Macarca üzerindeki Türkçe tesiri o kadar kuvvetlidir ki bugün Macarlar'ın yaşattıkları bizim unuttuğumuz Türkçe kelimelerden bile söz açmak mümkündür: tü. *arbagçı* / *arvışçı* 'büyücü, büyücü hekim; doktor' mac. *orvos* 'doktor'; tü. *bilig* 'iz, işaret, bilgi' mac. *belyeg* 'pul'; tü. *bor* 'şarap' mac. *bor* 'şarap'; tü. *bögüçi* 'büyücü, şaman rahip' mac. *bölcs* 'irfan', *bölcsész* 'bilgin, filozof'; tü. *yaruk*, çuv. *surda* 'ışık, mum' mac. *gyertya* 'mum'; tü. *çığıt* / *çıkıt* 'peynir' mac. *sajt* 'peynir'; tü. *eke* 'pulluk' mac. *eke* 'pulluk'; tü. *ışkı* / *yışkı* / *yışak* 'iki dilli bıçak, rende' kelimesinin muhtemel bir Çuvaş tipli biçimi: *yılıg* / *yilag*, mac. *gyalu* 'rende'; tü. *yagak* / *yangak* 'ceviz' mac. *dio* 'ceviz'; tü. *kabırçak* / *kaburçuk* 'sandık, tabut' mac. *koporso* 'tabut'; tü. *yid yıs* 'koku' mac. *szész* 'alkol'; tü. *torak* 'kaynatılmış ekşi süt, lor' mac. *uro* 'lor'; tü. *yumur* 'mide' mac. *gyomor* 'mide'. Macarca-Türkçe ilişkilerinin derinliğini gösteren bir başka husus da bir çok Türkçe fiilin Macarcaya geçmesi yanında, Türkçeden alınan bu kelimelerin Macarlar'ın dil ve düşünce dünyasında yeni yeni anlamlar kazanmaları, hattâ birleşik kelimeler oluşturmalarıdır. Macarcadaki Türkçe fiiller, isimler gibi tek tek veya bütün halinde defalarca kaleme alınmışlardır. Son olarak Pallo Margit'in bu konudaki

⁴⁹ Gombocz, Zoltan : "Honfoglalaselötti Török jövenyszavaink", *MNyTK* 7, Budapest 1908, 108.s. ; Gombocz, Zoltan : "Die Bulgarisch-Türkischen Lehnwörter in der Ungarischen Sprache", *MSFOu XXX*, Helsingfors 1912.

⁵⁰ A Magyar-nyelv történeti-etimogai szótara I-IV, Budapest 1984, 2. baskı.

⁵¹ Ligeti, Lajos : A Magyar nyelv Török klapcsolatai a honfoglalás előtt és az Arpad-korban, Budapest 1986, 602 s.

çalışması, 'Eski Türkçe Kaynaklı Fiillerimiz' adıyla 1982'de yayımlandı⁵². Sayıları elliyi aşan Macarcadaki Türkçe fiillere bir kaç örnek verelim: tü. *boşan-* 'boşanmak, kurtulmak' > mac. *bocsan-* 'kurtulmak, affedilmek'; tü. *boşut-* / *boşut-* 'kurtarmak, salmak' > mac. *bocsat-* 'kurtarmak, günahlarını affetmek'; tü. *çevir-* 'çevirmek' > mac. *csavar-* 'çevirmek'; tü. *çök-* 'çökmek, azalmak' > mac. *csökken-* 'azalmak, aşağı inmek'; tü. *yarat-* 'yaratmak' > mac. *gyart-* 'yaratmak, imal etmek'; tü. *yaz-*, çuv. *sir-* 'yazmak' > mac. *ir-* 'yazmak'; tü. *yun-* 'yunmak, yıkanmak' > mac. *gyon-* 'günahlardan arınmak'. Dediğimiz gibi Macarcada Türkçe kelimelerle yapılmış birleşik kelimeler de vardır. Bir kaç örnek verelim: tü. *tegre* 'çevre' > mac. *tér* 'meydan, alan'; tü. *kip* 'kalıp' > mac. *kép* 'resim', bu iki kelimenin birleşmesiyle: *térkép* 'harita'; tü. *seki* 'kanepe, divan' > mac. *szék* 'sandalye'; tü. *kar* 'kol', bu iki kelimenin birleşmesiyle: *karszék* 'koltuk'.

b. Osmanlılar Döneminde Macarcaya Giren Türkçe Unsurlar:

Osmanlılar döneminde Macarcaya giren Türkçe kelimeler hakkında da pek çok biyografi yazılmıştır. Bu dönemin kelimeleri ve haklarında yazılan biyografi ve münakaşaların sonuçları, Zsuzsa Kakuk tarafından, önce, 1973'te '16-17. Yüz yıllarda Osmanlı Dil Tarihine Dair Araştırmalar: Macar Dilinde Osmanlıca Unsurlar' adıyla yayımlanmıştır⁵³. Z. Kakuk'un Fransızca olarak yayımlanan bu 660 sayfalık geniş eserinde, Macarcaya Osmanlı döneminde girmiş 1312 kelime yanında 402 şahıs adı ve 224 yer adı bulunmaktadır. Macarcaya Osmanlı döneminde girmiş kelimelerle daha önceki devirde girmiş kelimeler arasındaki ana fark, Osmanlı döneminde girmiş kelimelerin daha çok kültür kelimeleri; önceki devirde girenlerin ise, daha çok kavram kelimeleri oluşlarıdır. Nitekim, Kakuk Zsuzsa 1977'de, bu yolda 'Macaristan'ın Türk Fethinden Kültür Kelimeleri' adıyla ikinci bir eser yayımladı⁵⁴. Zsuzsa Kakuk, bu eserinde, Macarcaya Osmanlı döneminde girmiş 78 kültür kelimesini seçerek bu kelimeleri daha geniş şekilde tanıtmış ve bunların Macarcadan başka girdikleri diğer Balkan dillerindeki şekillerini de vermiştir. Macar etimoloji sözlüğüne göre, Macarcaya Osmanlı döneminde giren kelimelerin sayısı 501'dir. Bu yayınlar arasında, Macarcadaki Türkçe unsurların sayıları konusunda epeyce

⁵² K. Pallo, Margit : Régi Török eredetű igékink, Studia Ural o-Altaica, Supplementum I., Szeged 1982.

⁵³ Kakuk, Zsuzsa : "Recherches sur l'histoire de la langue osmanlie des XVI et XVII . siecles Les elements osmanlis de la langue hongroise", BOH XIX, Budapest 1973.

⁵⁴ Kakuk, Zsuzsa : "Cultural Words from the Turkish occupation of Hungary", Studia Turco-Hungarica, Tomus IV. Budapest 1977.

farklar görülmektedir. Bu yüzden, bu unsurların sağlıklı bir şekilde tesbiti, daha uzun yıllar sürecek gibidir.

Türkçe - Romence İlişkileri

Türkçe-Romence ilişkilerinin araştırılmasına Türkçe-Rusça ilişkilerinin araştırılmağa başlanmasından çeyrek yüz yıl sonra başlanmıştır. Bu konuda bilinen en eski çalışma, İslav dillerinin ilk etimoloji sözlüğünü hazırlayan⁵⁵ ve İslavcadaki Türkçe unsurlar üzerindeki çalışmaları başlatan⁵⁶ Franz Miklosich tarafından yapılmıştır⁵⁷.

Bu araştırmalara 1984'te Theophil Löbel 'Romen Dilindeki Türkçe, Arapça ve Farsça Unsurlar'⁵⁸ adlı eseriyle ve 1900 yılında da L. Saineanu'Romen Dilindeki Ve

Kültüründeki Oryantal Tesir'⁵⁹ adlı eseriyle katıldılar. Türkçe-Romence ilişkileri konusundaki yayınları temin edemediğimiz için affınızı dileyip Romenceye, Macarcaya ve Rusçaya değişik anlamlarda verdiğimiz bir kelitemizin ilgi çekici macerasından kısaca bahsederek bu konuyu kapamak istiyoruz: tü. *obrak / ofrag* 'eski, yıpranmış; eski elbise' > mac. *apro* 'ufak', *aprosag*, *apropénz* 'bozuk para'; aynı kelime Romenceye geçer: rom. *opreg* 'sırtta alınan saçaklı dokuma' > mac. *oprég* 'Romen kadınların bilinen elbisesi' ve yine aynı kelime Rusçaya taşınır: *ovrag* 'yar, vâdi, dere'⁶⁰.

Türkçe ve Diğer Komşuları

Uzun zaman içinde ve geniş bir coğrafyada Türklerin komşusu olmuş diğer kavimlerden bazıları, tıpkı bazı Türk kavimleri gibi eriyip yok olmuşlardır.

⁵⁵ Miklosich, Franz : *Etymologisches Wörterbuch der Slavischen Sprachen*. Wien 1886.

⁵⁶ Miklosich, Franz : "Die Frenndwörter in den Slavischen Sprachen", Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch - historische Classe, XV. Wien 1867. 73-140.s.

⁵⁷ Miklosich, Franz : "Die Türkischen Elemente in den südost-und osteuropaischen Sprachen (Griechisch, Albanisch, Rumunisch, Bulgarisch, Serbisch, Klain Russisch, Grobrussisch, Polnisch). I. I. Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch - historische Classe, XXXVII. Wien 1884. 239 - 338 ; XXXV, Wien 1885. 105-192.; "nachtrag" I. XXXVII, Wien 1889, 1-88.s. II XXXVIII, Wien 1890. 1-70.

⁵⁸ Löbel, Theophil : *Elemente, turcesti arabeti si persane in limba romana*. Leipzig 1894.

⁵⁹ Sineanu. L. : *Influenta orientala asupta limbei și culturei romane*. Bucuresti 1900.

⁶⁰ Bakos, Ferenc : *A Magyar Szokészet Roman Elemeinek Története*, Budapest 1982. 560 s. ve Şipova, E. N. a.g.e.

Diğer taraftan biliyoruz ki Oğuz Türkleri Anadolu'ya gelmeden çok önce, belki Oğuzlar'ın bir kısmının da katıldığı başka Türk kavimleri, Karadeniz'in kuzey sahillerinde ve Balkanlar'da idiler ve buralarda çeşitli devletler kurmuşlardı. Periskop, Theofanis, Menandros gibi Bizans ve İbni Rüste, Gardizî gibi Arap tarihçileri, bu bölgede, Hun, Saragur, Ugor, Onogur, Avar, Bulgar, Peçenek, Hazar, vs. gibi çeşitli Türk kavimlerinden bahsederler⁶¹. Bu kavimlerin dilleri ile o devirlerin Grekçe ve Latincesi arasında olup bitenler konusunda hiç bir çalışma yapılmamıştır. Bu ilişkiler konusunda yapılan tek şey, Bizans kaynaklarındaki bu kavimlerle ilgili her tür malzemenin derli toplu bir yayınından ibarettir; bu kavimlerin dilleri ile Grekçe ve Latince arasındaki alıntılar söz konusu bile edilmemiştir⁶².

Oğuz Türkleri'nin Anadolu'yu yurt edinmeleri ve bilhassa kendilerini Grekler'in varisleri sayan Rumları idareleri altına almalarından sonra, Rumlar ile Türkler arasında zengin bir bilgi ve dolayısıyla Rumca ile Türkçe arasında da hatırı sayılır bir unsur alış verişi görülür. Türkçedeki Rumca unsurlar ilk defa 1893'te Gustav Mayer tarafından ele alınmıştır⁶³.

Uzun bir aradan sonra konu, Andreas Tietze tarafından etraflıca incelenmiştir⁶⁴. Nihayet 1960 yılında, C. Coikidis, Atina'da yayımladığı 'Türkçeden Geçme Yunanca Kelimeler Sözlüğü' adlı hacimli eseriyle hem Türkçeden Yunancaya hem de Yunancadan Türkçeye geçmiş unsurları belirlemeye çalıştı⁶⁵. Cumhuriyet dönemi öncesi (yazarın adlandırmasıyla pre-Kemalist) devirde Türkler'in Yunancadan 900 kelime almalarına karşılık, Yunanlılar'ın Türkçeden 3000 kelime aldıklarını kaydeden C. Coukidis, son yüz yıl içinde ise, bilhassa Fransızca kanalıyla Türkçeye giren Yunanca kelimelerin sayısının 15000'i bulunduğunu kaydetmektedir. Tabii bu rakam, Fransızca yanında Grekçe ile ilgili diğer dilleri de işin içine kattığı için, bir yerde, bütün Avrupa dillerinden aldığımız kelimeleri ifade etmektedir.

⁶¹ Györfy, György : A magyarok elődeiröl és a honfoglalásrol. Budapest 1975.

⁶² Moravcsik, Gyula : *Byzantinoturcica I - II*. Berlin 1958.

⁶³ Mayer, Gustav : *Türkische Studien I. Die griechischen und romanischen Bestandtheile im Wortschatze des Osmanische - Türkischen*, Wien 1893.

⁶⁴ Tietze, Andreas : *Griechische Lehnwörter im anatolischen Türkisch*, Oriens VIII, 1955. 204-257.s.

⁶⁵ Coikidis, C. : *Leksilogion Ellinikon Lekseon Paragomenon ek tis Tourkikis*, Atina 1960.

Bak. tanıtma: Suat Sinanoğlu, "Türkçeden geçme Yunanca kelimeler sözlüğü", *TTK-Belleten*, Ankara 1962. XXVI, 407-410.s.

Sonuç

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz: Takip edebildiğimiz tarihi seyri içinde Türkçe, komşularına, en az onlardan aldığı kadarını vermiştir; yani Türkler, teknoloji başta olmak üzere, pek çok bilim dalından bilgilerin, çeşitli yaşayış tarzlarının, kültür faaliyetlerinin ve modaların ithal edildiği son yüz yıla kadar, komşularına, onlardan öğrendiklerinden fazlasını öğretmişlerdir. Hattâ İslavlar, Macarlar, Rumlar ve Farslarla ilişkileri söz konusu olduğunda, bu bilgi alış verişinde Türkler'in komşularına öğrettiklerinin, onlardan öğrendiklerinden ağır bastığını görüyoruz.

Aşağı yukarı iki yüz yıldan beri bilim dünyasını meşgul eden Türkçe ve komşu dillerin birbirlerinden aldıklarını belirleme çalışmaları, konunun zaman ve mekan açısından genişliği de dikkate alındığında, daha bir kaç yüz yıl süreceğe benzer.

KAYNAKLAR

- Aalto, Pentti: "Iranian Contacts of the Turks in Pre-Islamic Times", BOH XVII, 1971, 29-37.
- Abaev, V. I. : "O vengerskih yasah", Osetinskaya filologiya I, 1-8. Ordzonikidze 1977.
- Abaev, V. I. : "Istoriko-etimologičeskiy slovar' osetimskogo yazıka I-III, Leningrad, 1958-1979.
- Acaroğlu, M. Türker : " Bulgarca - Türkçe ve Türkçe - Bulgarca Sözlükler" , Türk Dili 4, (37, Ekim 1954), s. 28-30.
- Acaroğlu, M. Türker : "Bulgarcaya geçen Türkçe Atasözleri", Ülkü. 3. Seri, 2 (14, 1948), s. 24-25.
- Acaroğlu, M. Türker : Bulgaristan 'da Türkçe Yer Adları Kılavuzu , Ankara 1988.
- Acaroğlu, M. Türker : "Tarih boyunca Türkçe lakap, ad ve soyadı alan Bulgar ünlüleri", Türk Kültürünü Araştırma Dergisi, Ankara 1988, s.45-89.
- Adamoviç, Milan : "Turcižmi" Sırpskohrvatskom Jeziku Svyetlost" , (Abdullah Skalyiç), TDAY Belleten 1969, s. 289-292.
- Ago, Arif : "Makedoncada Kullanılan Türkçe Adlar ve Ekler" , IV. Mill. Ara. Türk. Kongr. 1982.
- Aitzet, Müller Rudolf : Altbulgarische Grammatik als Einführung in die Slavische Sprachwissenschaft , Freiburg 1978.
- Aksan, Doğan : Kelimelerin Ölümü Olayı ve Türk Yazı Dilindeki Örneklerinde Arapça ve Farsça Unsurların Etkisi Üzerine Notlar , Necati Lugal Armağanı , Ankara 1969, s. 97-108.

- Alexandrescu, Alexandra Roceric : Fono - statistica Limbii Romane , Bucuresti , 1968.
- Altheim, F. : Attila und die Hunnen , Baden Baden , 1951.
- Altinkurt, Orhan : "Türkçenin Romen dilleri üzerindeki tesirleri", Türk Kültürü , Ekim 1967.
- Alp, İlker : "Tarihte Türklerin Bulgarlaştırılması", Türk Dünyası Araştırmaları 37 , 1985 , s. 100-116.
- Alpan, Necip : Tarihin Işığında Bugünkü Arnavutluk , Ankara 1975.
- Arat, Reşit Rahmeti : "Uygurlar 'da İstıhlara Dair", Türkiyat Mecmuası, 7/8, 1940-1942, s.56-81.
- Arseven, Veysel : "Türkçenin Romenler üzerindeki etkileri", Türk Folklor Araştırmaları, 3 (63, 1954), s. 997-999.
- Asboth, Oskar-Gombocz, Z. : "Die Bulgarisch-Türkischen Lehnwörter in der Ungarischen Sprache", KSZ. XIII, 1912-1913, s. 322-337.
- Aslan, H. : "Gagauzlar", TDAE, S. 17, Nisan 1982, s. 221-227.
- Ayneddin, Ahmerov : Bulgar Tarihi, Kazan 1911.
- Baboss, R. Ernő: "A gyűjt-, gyűjt-féle egytagú causativumok alaktanához", MNy. XXXIV, 1938, 220-225.
- Baboss, R. Ernő: "Gyűlöl", MNy. XXXV, 1939.
- Bagramyan, R. A., Arrmyanskiye Dialekti v Azerbaydjanskoy , Tiflis 1969.
- Bakó, Ferenc : A Magyar szókészlet Román elemeinek Története, Budapest 1982.
- Bakotić, Lujo : Rječnik Srpskohrvatskog knjizevnog jezika, Beograd, 1936.
- Balgarsko Turski Rečnik, Sastaviteli : N. Vančev, Ju, Kerimov, G. Klasov, Str. Nikolov, Tr. Popov, Sofia 1961.
- Bálint, Csanád: "A Szaltovo-majaki kultúra avar és magyar képeslatairól", Arch. Ert. 102, 1975, 52-63.
- Bárczi, Géza: "Török jövevényszavaink legrégebb rétegének kérdéséhez", I. OK. II, 1952, 347-359.
- Bárczi, Géza: Le traitement de ş et de ç tures dans les mots d'emprunt tures du proto-hongrois, BOH, 1971, 39-46.
- Bárczi, G. : "Notes sur les vieux mots d'emprunt tures en hongrois" , AOH, 18.c. , 1965, s. 47.
- Bárczi, G. : "Quelques conclusions tirées d l 'etude des plus anciens mots d'emprunt tures du hongrois", AOH, 25.c. , 1972, s. 383-390.
- Baştav, Şerif : "İtil (Volga) Bulgar Devleti", "Avar İmparatorluğu", Tarihte Türk Devletleri, C.1, Ankara 1987 s. 183-195.
- Baydur, Suat Y. : "Dilimiz ve Yunan-Latin Asıllı Kelimeler", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 1953, s. 93-121.

- Bayramov, Sabahattin : Türk Atasözleri, Sofya 1965.
- Bedevian, Armenag K. : *Illustrated Palyglottic Dictionary of Plant Names in Latin, Arabic, Armenian, English, French, German, Italian and Turkish Languages*, Cairo 1963.
- Benzing, Johannes : "Das Hunnische, Donaubulgarische und Wolgabulgarische", *Philologie Fundamenta*, Wiesbaden 1959, s. 685-695.
- Benzing, Johannes : "Die angeblichen bulgarisch-türkischen Lehnwörter im ungarischen", *ZDMG* XCVIII, 1942, s. 24-27.
- Bereczki, Gábor : "A török nyelvek hatása a magyarra", *MSFO*, c. 185, 1983, s. 59.
- Bereczki, Gábor : *Néhány török tükörfordítás: Tanulmányok a magyar nyelv múltjáról és jelenéről, Emlékkönyv Benkő Loránd születésének 60. évfordulójára*. Budapest 1981, 281-284.
- Bergstrasser, G. : "Zur Phonetik des Türkischen nach gebildeter Konstantinopler Aussprache", *ZDMG*, LXXII (1918), s. 233-262.
- Bernard, R. : *Quinze mots balkaniques d'origine turque*, LB, IX, 2, 1965, p. 81-91.
- Berneker, E. : *Slavisches Etymologisches Wörterbuch*, I (A-L); II (M-mor), Heidelberg 1908, 1913.
- Bese, Lajos : "Eski Türk Özel Adları Hakkında", IV. Mill. Ara. Türk. Kong. 1982.
- Beşevliev, V. : "Bemerkungen über die epigraphischen Reste der Proto-Bulgarischen Sprache", *Materialia Turcica*, 9 (1983), s. 1-9.
- Beşevliev, V. : *Die protobulgarischen Inschriften*, Berlin 1963.
- Beşevliev, V. : "Die protobulgarischen Inschriften und die Slavistik", *Zeitschrift für Slavistik*, I (1958), s. 1-7.
- Beşevliev, V. : *P'rvob'lgarski nadpis*, Sofia 1934.
- Beyhan, M. : "Slav dillerinin Türk dillerinden etkilenimi üzerine bir kaç söz", *Türk Dili*, XXXVII, c. , S. 318, 1978, s. 185-188.
- Bilgarski Etimolgičen Reçnik, Sofija 1962.
- Bilguer, V. : *Macedonisch-türkische Wörtersammlung*, Schwerin 1889.
- Bittner, M. : *Der Einfluss den Arabischen und Persischen auf das Türkische*, SWAW 142 (1900).
- Blađkovič, J. : "Some toponyms of Turkic origin in Slovakia", *AOH*, c. 27, 1973, s. 191.
- Blađkovič, J. : "Çek Dilinde Türkçe Kelimeler" (VIII. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler), Ankara, 1957 (1960), s. 87-112.
- Blau, Otto : "Über Volkstum und Sprache der Komanen", *ZDMG* XXIX, 1875, s.556-587.
- Blau, Otto : *Bosnisch-Türkische Sprachdenkmaler*, Leipzig, 1868.

- Blédy, Géza : *Influenta Limbii Romane Asupra Limbii Maghiare*, Sibiu 1942.
- Bobçev, S. S. : "B'lgarsko-turski usporednici v yuridičeskite ni poslovici i značienieto im za narodno pravo", *Naučen pregled*, g. III, knj. g. s. 121-133.
- Bobçev, S. : "Türski poslovitsi i Bılgariya" , *İzvestiya na Narodniya Etnografskiya Muzey v Sofiya*, 1932.
- Boev, E. : "Za predturskoto tyurksko vlyanie v balgarskiya yazik", *Bolgarski Yazik*, Sofija, XV, 1965, c. 1, s. 10.-.
- Boisacq, Emile: *Dictionnaire Etimologique de la Greque*, Heidelberg, Paris, 1938.
- Bombaci, A. : *La "Regola del parlare turcho" di Filippo Argenti*, Napoli, 1938.
- Bombaci, A. : "Padre Pietro Ferraguto e la sua Grammatica turca", *Ann. I* (1940), s. 205-236.
- Boretzky, Norbert : *Der Türkische Einfluss auf das Albanische*, Wiesbaden, Teil 1, 1975, Teil 2, 1976.
- Bouvat, L. : "Les emprunts arabes et persans en turc Osmanlı" , *KSz. 4* (1903) , s. 316-334.
- Brands, H. W. : "Studien zum Wortbestand der Türkspachen" , *Lexikalische, Differenzierung, Semasiologie, Sprachgeschichte*, Leiden, 1973.
- Bruce-Biswell A. : "The Kipchak Turks", *Tha Slavonic Review*, VI, 1927, s. 68-85.
- Brückner, A. : *Slownik Etymologiczny Yazika Poskiego*, Krakow, 1927.
- Budagova, Z. I., Gukasyan, V. I., "Ob azerbaycano-armyanskih yazikovih kontaktah", *Sovetskaya Tyukologiya* 1979, 4/II.
- Budenz, J. : "Die türkischen Elemente in den südost-und osteuropaischen Sprachen von Fr. Miklosich, Wien 1884", *NyK XIX: 2* (1886), s. 287-296.
- Budenz, J. : "Jelentés Vámbéry, A magyar, török szóegyezéseiről" , *NyK X* (1873), s. 67-135.
- Buesco, V. : "Langue Romaine Etymologies roumano-turques", *Orbis XI / 1*, 1962, s. 289-342.
- Bulatov, A. : "Ličnye imena u drevnih bulgarı", *Onomastika Povolžya*, 2, Gorkiy, 1971, s. 79-81.
- Bullokk, János : *A Thonuzoba-legenda történelmi hitele*, Száz 113, Budapest 1979, s. 97-107
- Castrén, A. : *Versuch einer kolbalischen und karagassischen Sprachlehre nebst Wörterverzeichnis-nissen aus den tatarischen Mundarten des Minussischen Kreises*. St. Pbg. 1857.
- Cengiz, Atila: "Bulgaristan 'da Türk Dili", *Türk Kültürü*, Eylül 1967.
- Christian, F.- F. Loneccu: "Romen Yer Adları ve Türk Tesiri", *IV. Mill. Ara. Türk. Kongr.* 1982.

- Cihac, A. de: Dictionnaire d'étimologie Daco-Romane Elements Slaves, Magyars, Turces, Greces modernes et Albanas, Francfort, 1879.
- Cioranescu, Aeyandro: Diccionario Etimológico Rumane, Fasc. 1-6, Tenerife-Madrid, 1958-1961.
- Cipra, F. : "Sarajevski turcizmi i beogradski turcizmi", Zagreb, "Nova Hrvetska", 15. VIII. 1941.
- Clauson, G. : "The Case Against the Altaic Theory", CAJ II, 1956, 181-187.
- Clauson, G. : "The Earliest Turkish Loan Words in Mongolian", CAJ IV, 1959, 174-187.
- Clodius, J.Ch. : Compendiosum lexicon latino-turcico-germanicum... cum prefatione de lingua et literatura Turcarum, Leipzig 1730.
- Conev, B. : Istoriya na Balgarski Ezik I-II , Sofya, 1919-1937..
- Constantinescu, N. A. : Dictionar onomastic rominesc, Editura Academiei Republicii Populare Romine, Bükreş, 1963.
- Coteanu, I. : Elemente de Dialectologie a Limbii Romane, Bucuresti, 1961.
- Coukidis, C. : Leksilogion Ellinikon Lekseon Paragomenon ek tis Tourkikis, Atina 1960.
- Csúcs, Sándor : "A voltják-tatar nyelvi kapcsolatok és történeti háttérük", NyK. LXXXI, 1979, 365-372; LXXXII, 1980, 135-148.
- Curtius, Georg. : Grundzüge der Griechisches Etymologie, Leipzig, 1879.
- Cvetkova, Bistra: "Bibliographie de travaux turcologiques en Bulgarie", Turcica XI (1979), s. 210-254.
- Czeglédy, Károly : "Az Árpád-kori mohamedánokról és neveikről", Nytud. Ert. 70, Budapest 1970, 254-259.
- Czeglédy, Károly : "Géza nevünk eredete", MNy. LII, 1956, 325-333.
- Czeglédy, Károly : "Gardizi "török" fejezetének magyarázatához. Álmos nevének származtatásai-hoz", MNy, LXVIII, 1972, 133-145.
- Czeglédy, Károly : "Etimologia és filologia. (Bolgár-török jövevényszavaink átvételének történeti háttéréről)", Nytud. Ert. 89. Budapest 82-89.
- Danič, Dj, Daničić: Rečnik Hrvatskoga İli Srpskoga Jazika, Zagreb, 1880.
- Darkó, Jenő : "A magyarokra vonatkozó népnevek a bizánci íroknál", ErtNySzTudk. XXI, 6, Budapest 1910.
- Décsy, Gyula: Die Ungarischen Lehnwörter der Bulgarischen Sprache, Wiesbaden 1959.
- Décsy, Gyula : "A magyarok nevei a bolgár nyelvben", NyK. LVII, 1956, 282-292.

- Deguignes: Histoire générale des Huns, des Turcs, des Mongols et des autres Tartares occidentaux, I-IV Paris 1756-1758 (Türkçe tercüme: Hüseyin Cahid), İstanbul 1923.
- Deny, Jean: "Une inscription en langue proto-bulgare découverte a Preslav", Revue des études Byzantines, 5, Bucarest 1947, s. 235-239.
- Densusianu, Ovide: Histoire de La Langue Roumaine, Paris, 1901.
- Devi, L. Marcel: Dictionnaire Etymologique des Mots Français d'Origine Orientale (Arabe, Persan, Turc, Hébreu, Malais), Paris 1876.
- Dizdari, T. N. : Huazime orientalizmash ne shqipet, Buletin i Univerzitetit shteteror te Tiranes, Seria Shkecat shoqerore, 1960.
- Djindzic, Slavoljub: "Yugoslav Türkolojisinde bir leksikografik proje", IV. Mil. Ara. Türk. Kongr. 1982.
- Dmirtriev, N. : "Etyudı po Serbsko-tureckomu yazıkovamu vzaimodeystviyu", DAN 1928, 2, s. 17-22; II 1928, 12, s. 268-275; III 1929, 5, s. 89-95; IV 1929, 6, s. 103-108.
- Dmirtriev, N. K. : "Materialy Verkoviça kak tyurkologičeskiy pumyatnik: Lidoveprovidkiy yihomakedonske z rukopisu St. Verkoviçovych", Vydali P. A. Lavrov, J. Polivka, Rozprovy Česke Akademie ved a umeni, Trida 3, číslo 70 (1932), s. 343-384.
- Dmirtriev, N. : "Zametki po bulgarsko-tureckim govoram", DAN X, 1927, s. 210-216.
- Doğan, İsmail: "Türk Dil ve Kültürünün Ruslar Üzerindeki Etkileri", Türk Kültürü, Eylül 1987.
- Doğru, A. Mecit: "Yukarı Kür Boylarının yer adları üzerinde bir araştırma", TDAE (Belleten), S. 39. Aralık 1985, s. 131-224.
- Donner, Kai : "Die ältesten Berührungen zwischen Samojuden und Türken", JSFOu. LX, 1.
- Drimba, V. : "Sources roumaines de la dialectologie historique turque (I)", Les écrits en langue turque d'Anton Pann, Revue de linguistique VIII, 1963, N-1, Bükreş, s. 133-161.
- Drimba, V. : "Quelques leçons et etymologies comanes", Revue Roumaine de Linguistique XI, 5, 1966, 481-489.
- Eckhart, F. : Macar Tarihi, çev. İ. Kafesoğlu, TTK, Ankara 1943.
- Eckmann, J. : "Die türkische Mundart von Warna", KCsA. III (1941), s. 144 -214.
- Eckmann, J. : "Kumanova (Makedonya) türk ağzı", Németh Armağanı, Ankara 1962, s. 111-144.
- Eckmann, J. : "Razgrad Türk Ağzı", Türk Dili ve Tarihi Hakkında Araştırmalar I. , Ankara 1950, s. 1-25.
- Egorov, V. G. : Etimologičeskiy slovar' çuvaşkogo yazıkı, Çeboksarı 1964.

- Elezoviç, Td. : Reçnik Kosovsko-Metochiskog Dijalekta I-II, Beograd, 1932-1936.
- Eren, Hasan: "Anadolu Ağzlarında Rumca, İslavca ve Arapça Kelimeler", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 1960, s. 295-371.
- Eren, Hasan : "Katáng , sárkány, csödör", MNy. XXXIX, 1943, 20-28.
- Eren, Hasan : "Az üvecs szó magyarázatához", MNy. LXXIII, 1977, 154-159.
- Eren, İsmail: "Güney İslav (Sırp-Hırvat, Makedon) dillerinde kullanılan türkçe ekler", XI. Türk Dil Kurultayı, Ankara, 1968.
- Eren, İsmail: "Makedonların kullanmış oldukları Türk atasözleri ve deyimleri", Sesler, XI / 100 (Kasım 1975) ; s. 150-157.
- Ergenç, Leman: Bulgar Yayınlarında Türkler, Ankara 1989.
- Esenkova, Enver: "Chronique de Linguistique, L 'influence francais dans la langue turque", ORBIS IX, 1 (1960), s. 128-142.(I)
- Esih, Ivan: Turcizmi-Rječnik turskih, arapskih i persijskih riječi u hrvatskom književnom jeziku i pučkom govoru, Zagreb, 1942.
- Evangelopoulos, Yu. : "Yengi Grek tilide Türkî tiller elementleri", ÖTE, 1962/2, s. 68.
- Fedotov, M. R. : "Otnoşenie çuvaşkogo i obşçetyurskogo yazıkov k yazıkam hazar, dunayskih bulgar, a takže finno-ugrov", Sov. Tjurk. 1979: 3, 25-37.
- Fedotov, M. R. : "B. Munkaçi o tyurkskih elementah v vengerskom yazıke", Sov. tjurk. 1985, 1: 30-37.
- Féher, Géza : "Atelkuzu területe és neve", Száz. XLVII, 577-590, 67-85.
- Féher, Géza : "A bolgar-török müveltség emlékei és magyar östörténeti vonatkozásaik", Arch. Hung. VII, 1931.
- Féher, Géza : Bulgar Türkleri ile Macarlar ve Rumlara Akriba Olan Milletlerin Kültürü, Türk Kültürü'nün Avrupa 'ya Tesiri, Ankara, 1986.
- Féher, Géza: Bulgar Türkleri Tarihi, Ankara 1984.
- Féher, Géza: "Die Sprachereste der Donauproto Bulgaren", Izvestiya na Blg. Arch. Inst. ,V, 1928-1929, s. 127-168.
- Féher, Géza: "İmenikıt na pırvite bılgarski hanove", Godisnik na narodniya Muzey, Sofiya 1926, s. 237-313.
- Féher, Géza: "Les monuments de la culture protobulgare et leurs relations hongroises", Archaeologia Hungarica VII, Budapest 1931.
- Féher, Géza: "Turko-Bulgar, Macar ve bunlara akraba olan milletlerin kültürü", II. Türk Tarih Kongresi, İstanbul, 1937, s. 290-300.
- Fehértói, Katalin : Árpád-kori kis személynévtar, NyTan. 25. Budapest 1982.
- Fekete, L.: Budapest a törökkorban (Budapesta l 'époque turque), Budapest 1944.
- Ferdinándy, Mihály : A honfoglaló magyarok művészi kultúrájának nyomai a korai Árpád-korban, Budapest 1934.

- Ferent, Ioan : A kunok és püspökségük, Budapest 1981.
- Fodor, István : Bolgár-török jövevényszavaink és a régészet, MÖstTan. 79-114.
- Fodor, I. : Altungarn, Bulgaroturken und Ostslaven in Südrussland Archäologische Beiträge. Mit einem Vorwort von Samuel Szádeczky-Kardos. Szeged 1977.
- Fodor, I. : A magyar-bolgár-török kapcsolatok történeti háttéréről, Bolgár Tanulmányok III, 9-48. A Hajdú-Bihar megyei múzeumok Közleményei 37. sz. Debrecen 1980.
- Fodor, I. : "Archaeological Traces of the Volga Bulgars in Hungary of the Arpad Period", AOH, XXXIII, 1979, s. 315-325.
- Frangu i Bardhe: "Dictionarium latino-epiroticum, Roma 1635", St. Stackovski, Der Türkische Dialekt des XVII. Jh. in Albanien, FolOr. VIII, 1967, s. 177-195.
- Futaky, István : Tungusische Lehnwörter des Ostjakischen. Berlin 1975.
- Gatenby, E. V. : "Material for a Study of Turkish Words in English", A. Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, XII, 1954, s. 90.
- Gening, B. F. - A. Kh. Khalikov: Raniye Bolgari na Volga , Kazan 1964.
- Gerov, N. : Reçnik na Bılgarskij Jazik, Plovdiv 1895-1908.
- Gligić, Vojin: Etimolski Botanički Reçnik, Sarajevo 1954.
- Golap, Z. : "The influence of Turkish upon the Macedonian Slavonic dialects", Fo, I (1959), s. 26-45.
- Golden, Peter, B. : "Turkic Calques in Medieval Eastern Slavic", JTS, 8.c. , 1984, s. 103.
- Gombocz, Zoltán-Asböth, Oskar: "Die bulgarisch-türkischen Lehnwörter in der ungarischen Sprache" , KSz, 13.c. , 1912-1913.
- Gombocz, Z. : "Die bulgarische-Türkischen Lehnwörter in der ungarischen Sprache", MSFOu XXX, Helsingfors 1912.
- Gombocz, Z. -Melich János: "Magyar etymológiai szótár" (Dictionnaire etymologique de la langue hongroise), E volume et chapiers XI-XVII, Budapest 1914 -1944.
- Gombocz, Z. : Observations sur le cousonautisme des wots d'emprunt turcs eu Hongrois, Paris, 1920, s. 80.
- Gombocz, Z. : "Régi török jövevényszavaink", MNy. III, 1907, 17-29, 62-72, 105-116, 153-165, 213-224, 250-263, 307-313, 357-369, 395-406.
- Gombocz, Z. : Honfoglaláselőtti török jövevényszavaink, MNyTK. 7. Budapest 1908
- Gombocz, Z. : "Kapucsi", MNy. VII. 1911, 28.
- Gombocz, Z. : Árpadkori török személynveink, MNyTK. 16. Budapest 1915.
- Gombocz, Z. : "Török jövevényszavainkhoz (ködmen, kép, köpü, üver)", MNy. XII, 1916, 1-4.
- Gombocz, Z. : "Örs és Örkény", MNy. XXII, 1926, 6-12.

- Gombocz, Z. : "Honfoglalás előtti bolgár-török jövevényszavaink", NytudErt. 24. Tanıtma: Ligeti Lajos. Budapest 1960.
- Gregoire, H. : "Le Glozel Khazare", Byzantion XII, Bruxelles, 1937, s. 225-266.
- Grigoryan, A. A., Opit Istoriko-Leksikologičeskogo İssledovaniya Azerbaydjanskih Zaimstvovaniya V Armyanskihİstočnikah I Dialektah Armyanskogi Yazıka, Baku 1981,(doktora tezi).
- Gronbech, K. : Komanischen Wörterbuch, Kobenhavn, 1942.
- Grulich, R. : "Die Türken in Rumänien", Materialia Turcica, I (1975), s. 108-.
- Guboğlu, Mihail: "Gagauz Lehçesinin özellikleri ve Türk lehçeleri arasındaki yeri", IV. Mill. Ara. Türk. Kongr. 1982.
- Guboğlu, M. : Relatiile Romane - Turce in den decursul veacurilor, Bucuresti 25 Ekim 1940, (doktora tezi).
- Guboğlu, M. : "Romen ulusunun menşei ve eski Türk kavimleri ile ilişkileri", Hayat Tarih Mecmuası 7, Temmuz 1976, s. 56-60.
- Guboğlu, M. : "Romen ulusunun eski Türk kavimleri ile ilişkileri hakkında", VIII. Türk Tarih Kongresi Tebliğleri, C. II, Ankara 1981, s. 751-7
- Gukasyan, V. L.: "Azerbaycan Dilinin Teşekkül Tarihine Dair Geydler", Nesimi Adına Dilçilik İnstitutu Baku 1983, 35-62.s.
- Györffy, I. : "A kunok megtérésé", Protestans Szemle, XXXIV, 1925, s. 669--681.
- Györffy, György : Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I. Abaújvár, Arad, Árva, Bács, Baranya, Bars, Békés, Bereg, Beszterce, Bihar, Bodrog, Borsod, Brassó, Csanád és Csongrád megye. Budapest 1963.
- György, Györffy: "Komanların İsimleri Üzerine" , IV. Mill. Ara. Türk. Kongr. 1982.
- Györffy, I. : "Rumanische Ortsnamen", UAJ VI, 1926, s. 146-152.
- Haenisch, E. : Sinomongolische Glossare I. Das Hua-I ih-yü, Abh. DAWB 1956, No. 5, Berlin 1957.
- Hafız, Nimetullah: "Prizren 'de Türk Deyim ve Atasözleri", II, Çevre, Bilim, Toplum, Yazın ve Sanat Dergisi, Priştine, Yıl V, S.14, s. 125-134.
- Hafız, Nimetullah: "Yugoslavya 'da Yayınlanan Türkçe Sözlük ve Türkçe Konuşma Kitapları", TDAED,S. XXI, s. 159-174.
- Hahn, G.von. : Albanesische Studien, Wien 1853.
- Hajdú, Péter : "Nyelvi kontaktusok Északnyugat-Szibériában", NyK. LXXXII, 1980, 251-259.
- Hakimcanov, Ferit: "Volga Bulgarları Devletinde XIII-XIV. Asırlardaki Türk Dillerinin İlişkileri", IV. Mill. Ara. Türk. Kongr. 1982.
- Hall, Robert A. Jr. : "The reconstruction of Proto - Romance", Language 26, s. 6-27 (1950)

- Halasi Kun, T. : "Kipchak Philology and the Turkic loan words in Hungarian", AEMA, I, 1975, s. 155-210.
- Hallberg, I. : L'Extrême-Orient dans la littérature et la cartographie de l'Occident des XIII, XIV ET XV siècles, Göteborg 1906.
- Harmatta, János : "Az avarok nyelvének kérdéséhez", AT XXX, 1983 (1985) 71-84.
- Harmatta, János : "Türk rovásírásos feliratok Kelet-Európában", AT XXX, 1983 (1985) 85-99.
- Harva, Uno : Die religiösen Vorstellungen der altaischen Völker, FF Communications, No. 125, Helsinki 1938.
- Hattori, Shiro : The Relationship of Japanese to Ryukyu, Korean and Altaic Languages, Transactions of the Asiatic Society of Japan, 1948, 101-133.
- Hazai, G. : "Beiträge zur Kenntnis der türkischen Mundarten Makedoniens", RO. XXIII, 1960, s. 83-100.
- Hazai, G. : "Prinos kam vaprosa za klasifiyata na balkanskite turski govori", EEĪP (Ezikovedsko-etnografski izsledvanija v pamet na akad. St.i Romanski) 1960, s. 505-510.
- Hazai, G. : "Remarques sur les emprunt turcs des langues sud-slaves", Slavica Akademiae Scientiarum Hungaricae, VII, 1961, s. 97-138.
- Henning, W. B. : "A List of Middle Persian and Parthian Words", BSOS IX, 1937, 79-92.
- Hindoğlu, Artin: Sammlung der zum Sprachen nöthigsten Wörter und Redensarten der türkischen, neugriechischen und deutsche Sprache, Wien 1840.
- Hirth, F. : "Über Wolga-Hunnen und Hiung Nu", Sitzung berichte der philos.-phil. und der hist. Cl. d. k. k. Akad. d. Wiss: zu München 1899.
- Hope, T. E. : Lexical Borrowing in the Romance Languages, Oxford, 1971.
- Horger, Antal : "Bolgár-török jövevényszavaink", MNy. VIII, 1912, 446-458
- Horger, Antal : "Borjú, gyapjú és csalán" MNy. IX, 1913, 111-116.
- Horger, Antal : "Régi török jövevényszavaink tanulságaihoz", MNy. X, 1914, 7-15, 07-117.
- Horger, Antal : "Írt, arat", MNy. XXXVIII, 1942, 11-16.
- Horn, Paul : Grundriss der neupersischen Etymologie, Strassburg 1893.
- Hovdhaugen, Even : Turkish Words in Khotanese Texts, a Linguistic Analysis, Nord Tidsskrift for Sprogvidenskap XXIV, Oslo 1971, 163-209.
- Hunfalvy, Pál : "Ugor vagy török-tatár eredetü-e a magyar nemzet?", ErtNySzk. XI, 1, Bp. 1883
- Hübschmann, Heinrich : Etymologie und Lautlehre der ossetischen Sprache, Strassburg 1887.

- İlçev, Stefan: Reçnik Na Liçnite i Familni İmena u Balgarite, Sofya 1969.
- Illésházy, J. Németh: "Die türkische Sprache in Ungarn im siebzehnten Jahrhundert", Bibliotheca Orientalis Hungarica, XIII, Budapest 1970.
- Iveković, F.- Broz, Ivan: Rječnik hrvatskog jazika I-II, Zagreb, 1901.
- Jasar-Nasteva, O. : "Makedonskite kalki od turskiot jazik", Makedonski jazik, 13-14, 1962-1963, s. 109-172.
- Jelavich, B. : History of the Balkans, vol.i: Eighteenth and Ninteenth Centuries, Cambridge 1983.
- Jireček, K. : Geshichte der Serben, I, Gorka 1911.
- Johannes, Ulla : "Tranken die alten Türken Milch-Branntwein?", UAJ XXXIII, 1961, 226-234.
- Joki, Aulis J. : "Die Lehnwörter des Sajansamojedischen", MSFOu. 103. 1952. 1-395.
- Joki, A. J. : Wörterverzeichnis der Kyzyl-Sprache, Helsinki 1953.
- Julien, Stanislav : Documents historiques sur les Tou-kiu (Turcs), extrait du Pien-i-tien et traduit du chinois: Journ As. 1864 I, 325-367, 490-549; II, 200-242, 391-430, 453-477.
- Jusupov, G. V. : Vvedenie v bulgaro-tatarskuyu ėpigrafiĥu, Moskva-Leningrad 1960.
- Jyrkenkallio, P. : Zur Etymologie von russ. tolmaĥ "Dolmetscher" und seiner türkischen Quellen, Studia Orientalia XVII: 5. Helsinki 1952.
- Kaydarov, A. T. - Baskakov, N. A.- Djanuzakov, T. D. - Superanskaja, A. V. (red), Tyurkskaya onomastika, Alma-Ata 1984.
- Kafesoğlu, İbrahim: Türk Bulgarların Tarihi, İstanbul, 1983.
- Kafesoğlu, İbrahim: Bulgarların Kökeni, İstanbul, 1985.
- Kakuk, Zsuzsa : "A bulgáriai török nyelvjárások és a magyar nyelv oszmán-török jövevényszavai", MTA I, Oszt, Közl.X, 1956. s. 61-64.
- Kakuk, S. : "Cultural words from the turkisch occupation of Hungary" , Studia Turco-Hungarica IV, 1977.
- Kakuk, S. : "Die Südslawische Vermittlung bei den osmanisch-türkischen Lehnwörter der ungarischen Sprache", Actes du premier Congis International des études Balkaniques et sud-est européens, VI, Sofia, 1968, s. 763-.
- Kakuk, S. : "Die türkische Mundart von Küstendil und Michailovgrad", AL XI (1961), s. 301-386 (Sözlük s. 373-386).
- Kakuk, S. : "Les manuscrits inédits de Kossuth sur la langue turque", AOH, XII (1969), s. 81-105.
- Kakuk, S. : "Les monuments de la dinanderie turque dans les langues balkaniques et le Hongrois", Acta Orient. Hung. XIX, 1966, s. 67-77.

- Kakuk, S. : "Les mots d'emprunt turcs-osmanli, dans le hongrois et les resherches d 'histoirephoétique de la langue turque osmanlie", Acta Orient. Hung. Tomus V. , Fasc. 3.
- Kakuk, S. : "Macar diline Türkçeden girmiş olan kelimelerin bugünkü durumu", IV. Mill. Ara. Türk. Kongr. , 1982.
- Kakuk, S. : "Recherches sur l 'histoire de la langue Osmanlie des XVI et XVII siecles, Les elements osmanlis de la langue hongroise" , BOH XIX, Budapest 1973.
- Kazais, K. : "The status of turkisms in the present day Balkan languages", Aspects of Balkans (yay. H. Birnbaum, S. Vrjonis Jr.), The Hague - Paris: Mouton 1969, s. 87-116.
- Kaleşi, Hasan: "Die Turzismen im Serbo-kroatischen", UAJ 30 (1967), Heft 1-2, s. 121-130.
- Kaleşi, H. : "Turski uticaji u tvorbi reči u albanskom jaziku", Zbornik Filozofskog Fakulteta u Prištini, VII (1970), s. 165-199.
- Kaleşi, Hasan : "Arnavut dilinde kullanılan Osmanlıca-Türkçe ekler", Bilimsel Bildiriler, 1972, TDK Yay. , s. 141-.
- Kálmán, Béla - Berta, Árpád : "Tatar jövevényiszavak a vogulban", NyK. LXXXIII, 1981, 45-55.
- Kannisto, Artturi : "Die tatarischen Lehnwörter im Wogulischen", FUF XVII, 1925, 1-264.
- Kara, György : "A magyar östörténet altaji hátteréhez", MÖstTan. 183-187.
- Karácsonyi, János : Kik voltak és mikor jöttek hazánkba a böszörmények vagy izmaeliták, ErtTörtTud. XXIII, 7. Budapest 1913.
- K. Katona, Lajos : "Süllő", MNy. XXIII, 1927, 190-193.
- Kiraly, Peter : "A magyarok említése a 811. évi események óbolgár leírásában", MNy. LXXII, 1976, 136-148, 257-268, 408-422.
- Kiraly, Peter : "Az óbolgár krónikák ogre népneve", MNy. LXXIII, 1977, 31-49.
- Karaağaç, Günay: "Türkçe ve Komşuları", Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi V, İzmir 1989, 67-81.s.
- Karadeniz, H. Basri: "Yugoslavya 'da Türk hakimiyeti ve sonrası", Türk Dünyası Tarih Dergisi 82, s. 37-47.
- Karadimitrov: Mıdri turski izreçeniya, Sofya 1933.
- Karadziç, Vuk Stef. : Srpske narodne poslovice, Beç 1849.
- Karadziç, Vuk Stef. : Srpski Reçnik, Beograd, 1898, 1935.
- Katon, Emil: "Balkan Türk atasözlerinin eski kayıtları", Çevren VI/4, Aralık, 1979, s. 25-35.

- Kaynak, İsmail-Smailoviç, İsmet: "Sarajevo Dil ve Edebiyat Enstitüsünün yeni çıkardığı Müslüman adlarını içine alan bir kitap üzerine", I. Milli Türkoloji Kongresi, İstanbul, 6-9 Şubat 1978, s. 23-27.
- Kerimov, Yusuf-Şişmanov, Beytullah: Türk Atalarsözü ve Özlü Sözler, Sofya 1955-1960.
- Kiss, Jenő: A jövevényigék meghonosodása a finnugor nyelvekben. Észrevételek a finnugor nyelvek szófajjelölésének kérdéséhez, NyK. LXXIV, 1971, 299-334.
- Kiss, Lajos : "Szölö és borfajtáink szláv eredetü nevei", NyK. LXX, 1968, 397-408.
- Kiss, Lajos : Földrajzi nevek etimológiai szótára, Budapest 1978.
- Kissling, H. J. : Zu den Turzismen in den südslawischen Sprachen, Zeitschrift für Balkanologie, 1964.
- Klaiç, Bratolyub: Reçnik stranih riječi, Zagreb, 1951, 1958.
- Klyashtorniy, S. G. : Kangyuyskaya etno-toponimika v orchonskih tekstah: Sov. Etn. 1951,3: 54-63.
- Knezeviç, Anton: Die Turkzismen in der Sprache der Kroaten und Serben, Slavisch, Baltisches Seminar der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster-Westf. 1962.
- Kniezsa, István: "A szlávok östörténete", A Magyar és Szlávok, Budapest 1942, s. 7-40.
- Kniezsa, István : Csösz, MNy. XXX, 1934, 104-106.
- Kniezsa, István : A magyar nyelv szláv jövevényiszavai I: 1, 2. Budapest 1955.
- Koneski, Blaze: Istoriya na makedonskiot yazik , Üsküp, 1965.
- Koledarov, Petir-Miçev Nikolay: Promenite v imenata i soluta na selištata v Bılgariy, Sofya, 1973.
- Korenych, Éva : Iranische Lehnwörter in den obugrischen Sprachen, Budapest 1972.
- Korsch, Theodor: "Fr. Miklosich, Die türkischen Elemente in den südost-und osteuropaischen Sprachen", AfSPh (Archiv für Slavische Philologie), VIII (1885). s. 643.
- Kosev, D.-Hristov, Hr.-Angelov, D. : Bulgaristan Tarihi, Sofya, 1966.
- Kotwicz, W. : Contributions aux études altaïques I-III, RO VII, 1930, 130-234 ve XVI, 1953, 327-368.
- Kowalski, Tadeusz: "Kuzeydoğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili", çev. Ö. F. Akün, TDED III, s. 477-500.
- Kowalski, T. : "La methodologie des resherches sur les mots empruntés de turc dans les langues slaves", Sbornik Praci I. Syezdu Slovanskih Filologu v Praze 1929, Praha 1932, s. 554-556.
- Kowalski, T. : Les Turcs et la Langue Turque de la Bulgarie du Nort-Est, Krakow, 1933.

- Kowalski, T. : "Osmanish-türkische Dialekte", EI IV (1938), s. 991-1011.
- Kowalski, T. : "Osmanish-türkische volkslieder aus Mazedoniens", WZKM XXXIII, 1926, s. 161-231.
- Kowalski, T. : "Türk dilinin komşu millet dilleri üzerindeki tesiri", Ülkü 4:20 (1934), s. 98-105.
- Kowalski, T. : "Türkische Volksratsel aus Nordbulgarien", Festschrift für Georg Jacob zum siebzigsten Geburtstag, Leipzig 1932, s. 128-145.
- Kowalski, T. : Zagadki Ludowe Tureckie, Krakow, 1919.
- Kowalski, T. : "Zu den türkischen Monatsnamen", AO II, 1930, s. 3-26.
- Kowalski, T. : Karamische Texte im Dialekt von Troki, Krakow 1929.
- Köprülü, M. Fuad: "Şimalişarki Bulgaristan 'da Türkler ve Türk Dili", Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar, 1934, s. 293-310.
- A. Kövesi, Magda : "A finnugor nomenverbumok kérédséhez", MNy. LXXIII, 1977, 188-194.
- Kraelitz, Friedrich Von-Greifenhorst: "Corollarien zu Miklosich, "Die türkischen Elemente in den südost-und osteuropaischen Sprachen, Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften zu Wien, Philosophisch-historische Classe, 166:4, 1911, s. 1-65.
- Krajni, Anton: "Bref apreçu des emprunts turcs à l 'Albanais", Studia Albanica, 2, 166, s. 85-96.
- Kreşevlyakoviç, H. : Sarajevska çarşija, njeni esnaf i obrti za osmanlijske uprave, Zagreb 1927.
- Kristó, Gyula : Törzsek és törzsnevi helynévek, MÖstTan. 211-223.
- Kristó, Gyula : "Ösi epikánk és az Árpád-kori íráshagyomány", Ethn. 1970, 113-116.
- Kristó, Gyula : "Néhány megjegyzés a magyar nemzetségekről", Száz. 1975, 953-967.
- Kristó, Gyula : "Szempontok korai helyneveink történeti tipológiájához", AHist. 27, Szeged 1976, 1-104.
- Kundakçı, Durdu: "İtalyancadan Türkçeye, Türkçeden İtalyancaya Geçmiş Sözcükler Üstüne", İtalyan Filolojisi, X-19789, s. 11, 135-153.
- Kunos, İgnacz: "Spuren der Türkenherrschaft im ungarischen Wortschatz" , KSz, 2.c. , 1901,s. 211-271.
- Kurat, Akdes Nimet: "Eski Slavcadaki Türkçe Sözlere Dair", Türkiyat Mecmuası IV, (1934), s. 89-9
- László, R. Nagy: "Adalékok török tulajdonneveinkhez" , NyK, 46.c., 1923-1927.
- Legrand, E. : Recueil de poémes historiques en grec vulgaire, relatifs a la Turqie et aux principautés Danubiennes, publiés, traduits et annotés, Paris, 1877, 3 vol.

- Ligeti, L. : A Magyar nyelv török kapcsolatai és ami körülöttük van I-II, yay. Zs. Kakuk, AOH, 33. c. 1979, s. 278-281.
- Ligeti, L. : "Quelques problèmes étymologiques des anciens mots d'emprunt turcs de la langue hongroise", AOH, 29.c. , 1975, s. 279-.
- Lokotsch, K. : Etymologisches Wörterbuch der europäischen (germanischen, romanischen und slavischen) Wörter orientalischen Ursprungs, Heidelberg 1927.
- Lot, F. : Les invasions Barbares et le peuplement de l'Europa I-II, Paris 1937.
- Lotz, János : "A magyar szó etimológiájának kérdéséhez", NyK. LXXV, 1963, 385-389
- Löbel, T. : "Contribuțiuni la stabilirea originii orientale a unor cuvinte românești; observativni relative la opera "Influența orientală-asupra limbii și culturii românești" de Lazar Șaieanu", Analele Academiei Române, S. II, t. XXX, Mem. Sect. Lit., București, 1908, s. 237.
- Löbel, T. : Elemente turcești, arabe și persane în Limba română, Leipzig, 1894.
- Mahmut, Enver: "Romen dilinde Romen-Türk melez deyimler", V. Mill. Ara. Türk. Kongresi 1983, s. 125-144.
- Makkai, László : A milkói (kún) püspökség és népei, Debrecen 1936.
- Mándoky, E. : "Etymologie de deux mots hongrois provenant de l'ancien turc", BOH, XXV, s. 391-403.
- Mándoky, István Kongur: "Two Hungarian verbs of old Turkic Origin", AOH, 33.c. , 1979, s. 291-299.
- Mándoky, Kongur István : "Néhány kún eredetű nagykunsági tájszó", NyK. LXXIII, 1971, 365-385.
- Mándoky, Kongur István : "Cötkény", MNy. LXIX, 1973, 457-465.
- Mándoky, Kongur István : "A kún nyelv magyarországi emlékei", Keletkutatás 1975, 143-152.
- Mándoky, Kongur István : "Mónárkód", NyK. LXXXV, 1983, 291-293.
- Maneviç, T. : "Prilog pro uçavanyu govora Yuruka u Makedoniyi", JF (Juzloslovenski Filolog) XX/ 1-4, 1954, s. 334-341.
- Marinkovitch, Louka K. : "Vocabulaire des mots persans, arabes et turcs introduits dans la langue serbe avec un exposé de la littérature serbe", In Verhandlungen des 5. International Orientalisten-Congresses gehalten zu Berlin im September 1881, 2. Teil, 2. Hälfte, Berlin, 1882, s. 299-332.
- Marjan: Hrvatske narodne pjesme, što se pjevaju u gornjoj Hrvatskoj i u turskoj Hrvatskoj, Svezak I., U Zagrebu, 1864.
- Marjanoviç, Dušan: "Turske reçi u srpskom yeziku", rukopisna zbirka SAN, s. 316-378.
- Márk, Tamás : "Über die türkischen Lehnwörter im Sölkupischen", Néprajz és Nyelvtudomány 19-20 (Szeged 1975-1976), 243-252.
- Markwart, J. : "Kultur- und sprachgeschichtliche Analekten", UJb. IX. 1929, 68-103.

- Matvejev, A. K. : "Az ugor népek ösi betelepülési helyei (nyelvi adatok alapján)", NyK. LXIV, 1962, 287-297.
- Mayrhofer, Manfred : *Kurzgefasstes etymologisches Wörterbuch des Altindischen I-III.* Heidelberg 1956-1974
- Melich, János : *Szlav jövevényszavaink I-II* 1, 2. Budapest 1903, 1905.
- Melich, János : "Árpád-kori becéző keresztnevek egy csoportjáról", MNy. III, 1907, 165-176.
- Melich, János : "Néhány magyar népnévről", MNy. V, 1909, 292-303, 337-344, 385-393, 433-440.
- Melich, János : "Ómagyar nyelvjárások", MNy. XXI, 1925, 52-53.
- Melich, János : "Etel", MNy. XXII, 1926, 346-348.
- Melich, János : "Ó-magyar szóvégi -g tót helynevekben", MNy. XXIV, 1928, 239-246.
- Melich, János - Moravcsik, Gyula : "A Konstantinos Porphyrogennetos-féle gulaj olvasatáról", MNy. XXX, 1934, 267-271.
- Menges, K. : "Altaic Element in the Proto-Bulgarian Inscriptions", *Byzantion* XXI, faszikül 1, 1951, s. 85-118.
- Menges, K. : "Altajische Kulturwörter im Slavischen", *UAJ* XXXIII:1-2, 1961, s. 107-116.
- Menges, K. : "Altajische Lehnwörter im Slavischen", *Zeitschrift für Slavische Philologie*, XXIII:2, 1955, s. 327-334.
- Menges, K. : "A note Compound Titles in the Proto-Bulgarian Inscriptions", *Byzantion*, XXVIII, 1958, s. 441-453.
- Menges, K. : "Influences altaïques en slave", *Bull. de l'Acad. royale de Belgique (Classe des lettres)*, 5-e, sy. XLIV, 1958, s. 518-541.
- Menges, K. : *The Turkic Languages and peoples; An introduction to Turkic studies*, Wiesbaden 1968.
- Menges, K. : "Die Wörter für "Kamel" und einige seiner Kreuzungsformen im Türkischen", *UAJ* XV, 1935, 517-528.
- Menges, K. : "Etymological Notes on Some Peçeneg Names", *Byzantion* XXX, 1951, 85-118.
- Menges, K. : "Etymologika (teke, ariq)", *Henning Memorial Volume*, 307-325.
- Mészáros, Gyula : *Magna Ungaria (A baskir-magyar kérdés)*, Budapest 1910.
- Mészöly, Gedeon : "A köpü szó eredete", MNy. XI. 1915, 20.
- Mészöly, Gedeon : "Az ugorkori sámánosság magyar szókincsbeli emlékei", MNy. XLVIII, 1952, 46-61.
- Meyer, G. : *Etymologisches Wörterbuch der albanischen Sprache*, Strassburg, 1891.

- Meyer, G. : Türkische Studien, I. Die griechischen und romanischen Bestandtheile im Wortschatze des Osmanisch-Türkischen, Wien, 1893.
- Meyer-Lübke W. : Romanisches Etymologisches Wörterbuch, Heidelberg 1911-1920.
- Meyer, W-Lübke: Romanisches Etymologisches Wörterbuch, 3. Vollständig neubearb., Aufl. Heidelberg 1935.
- Mikkola, J. J. : "Die Chronologie der türkischen Donaubulgaren", JSFOu, 30:33, 1915, s. 1-25.
- Miklosich, F. : Die türkischen Elemente usw. Recension in Nyelvtudományi közlemények, XIX, Band, II. Heft, s. 161-328.
- Miklosich, F. : Etymologisches Wörterbuch der Slavischen Sprachen, Wien 1886.
- Mikov, Vasil: Predistoričeski selišta i nahodki v Bǎlgariya, Sofya 1933.
- Miller, Boris: "Tureckiya narodniya pesni", Trudy po vostokovedeniyu, ızdavaemye Lazarevskim İns. voyt. Yaz., 17, 1903.
- Miller, Roy Andrew : Japanese and the Other Altaic Languages, Chicago-London 1971.
- Minns, E. : Skythians and Greek, Cambridge 1913.
- Mirçev, Kiril : İstoričeska grammatika na bǎlgarskiya ezik , Sofya, 1963.
- Mirçev, Kiril : "Za sadbata na turcizmite v bǎlgarski ezik" , Izvestija na Institua za Bǎlgarski ezik , kn. II, 1952, s. 117-127.
- Mirjanova, S. F. : "Finno-ugorskie elementy v govorah başkirskogo yazıka", Antropologiya i etnografiya Başkirii IV, Ufa 1971, 282-286.
- Miyatev, Petir : "Türk ve Bulgar Dilleri Arasında Çağdaş Dil İlişkileri", XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bildiriler, Ankara, 1968, s. 119-126.
- Miyatev, Petir : "Bulgaristan Türklerinin dili üzerindeki karşılıklı yabancı etki", I. Mill. Ara. Türk. Kongr., 1973, s. 500-504.
- Mladenov, St. : Bǎlgarski talkoven rečnik s oğlod kam narodnite govori, Sofia I, 1951.
- Mladenov, St. : "Ein Beitrag zum türkischen Sprichwörterschatz", ZDMG LXXVII, 1914, s. 687-694.
- Mladenov, St. : Etimologičen i prapopisen rečnik na bǎlgarski ja knizoven ezik, Sofia, 1941.
- Mladenov, St. : Geschichte der bulgarischen Sprache, Berlin-Leipzig 1929.
- Mladenov, St. : Rečnik na tudzite dumi v bǎlgarski jat jezik, Sofia 1947.
- Mladenov, St. : "Sur l'étymologie de guelgues mots turcs et grecs en Bulgare moderne", Ahhuae de l'Université de Sofia, XXII/d, 1926, s. 1-52.
- Mladenov, St. : "Tursko-bǎlgarski usporedici v oblastta na Gatankite", İnem (İzvestiya na Narodniya Etnografičeski Muzej v Sofya), 1927.
- Mollova, M. : Bǎlgarskiyat vaziojdenec Peņço Radov: negoviyot "Kratkiy Tursko-bǎlgarskiy rječnik: razgovornik", Bǎlgarski ezik, kn. 4, 1966, s. 379-384.

- Mollova, M. : "Etude phonetique sur les turcismen en bulgare", Linguistique balkanique, XII, 1967, s. 115-153.
- Mollova, M. : "Le futur dans un parler turc de Bulgarie", Linguistique Balkanique V/2, 1962, s. 87-97.
- Mollova, M. : "Les noms des jours chez les Turcs des Balkans", Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae, XX/1, 1967, s. 101-110.
- Mollova, M. : "Parler turc de Florian", LB, XIII, 1968, s. 95-127.
- Mollova, M. : "Quelques lexèmes turks septentrionaux en bulgare", LB XI/2, s. 79-86.
- Mollova, M. : "Şark kavimlerinden geçen bazı Bulgar ad ve soyadları", Türkiyat Mec. XVIII, 1973-1975, s. 315-330.
- Mollova, M. : "Une sérieuse étude sur les lexèmes turks dans la langue roumaines", LB IX/2, 1965, s. 101-114.
- Monche-zade, Davoud : Das Persische im Codex Comanicus, Uppsala 1960
- Moor, Elemér : "A magyar nyelv régi török és mongol jövevényszavai nyelvtörténeti és őstör-téneti szempontból", MNy. XI, 1939, 1-63.
- Moor, Elemér : A honfoglaló magyarság megtelepülése és a székelyek eredete, Szeged 1944.
- Moor, Elemér : "Küküllő", MNy. XLIII, 1947, 127-132.
- Moor, Elemér : "Teve és tengér, homok és hajó", MNy. LVIII, 1962, 36-43.
- Moor, Elemér : "Bor és szölö (A szőlőtermelés kialakulása népünknel az idetartozó szókész-let tükrében)", NyK. LXV, 1963, 413-423.
- Moor, Elemér : "A betű-től a könyv-ig", MNy. LXVIII, 1972, 150-160, 275-285.
- Moravcsik, Gy. : "Byzantinoturcica I. Die byzantinischen Quellen der Geschichte der Türk-völker, II. Sprachreste der Türk-völker in den Byzantinischen Quellen", Zweite durchge-arbeitete Auflage, Berlin, 1958.
- Moravcsik, Gyula : A csodaszarvas mondaja a bizánci íróknál, Budapest 1914.
- Morgenstjerne, Georg: An Etymological Vocabulary of Pashto, Oslo 1927.
- Morgenstjerne, Georg : Indo-iranian Frontier Languages I-III, Oslo 1922-1956.
- Morina, İrfan: "Arnavut Atasözlerinde Türkçe Sözcükler" I, Çevren dergisi, y.I, XII, Sayı 46 1985, s. 31-57.
- Moskov, Moško: Kim viprosta za pečenjko-kumanskiya superstat v Bılgarski ezik , Sofya 1970.
- Mostaert, A. : Le matériel mongol du Hova i i ju de Houng-ou (1389). Ed. par Igor De Rachewiltz, avec l'assistance de Antony Schönbaum, Bruxelles 1977.
- Moşkov, V. : "Tureckiya Plemena na Balkanskom poluostrove", İzv. İmp. Russk. Geograf. Obeçestva XL/3,s. 406-417.
- Moşkov, V. A. : Tureckie plemena na balkanskom poluostrove , St. Petersburg, 1904.

- Mrıvkarova, M. Marija: "Bulgaristan Tatarlarının özel isimlerinin biçimleri", IV. Mill. Ara. Türk. Kongr. , 1982.
- Mulaku, Latif: "Kosova 'daki Türkçe yer adları üzerine", IV. Mill. Ara. Türk. Kongr. , 1982.
- Mulaku, Latif: "Kosova 'da Türk Kökenli Toponimler", V. Mill. Ara. Türk. Kongr. , 1983, s. 149-154.
- Munkácsi, Bernát: "Adalékok a magyar nyelv régi török és mongol elemeihez", NyK 32 1902, s. 271-.
- Munkácsi, Bernát: "Újabb adalékok a magya nyelv török elemeihez", NyK, 20. c. , 1885-1887, s. 467-.
- Munkácsi, Bernát : Árja és kaukázusi elemek a finn-magyar nyelvekben I. Budapest 1901.
- Munkácsi, Bernát : "A volgai bolgárokról", Ethn. XIV, 1903, 66-76, 147-152, 261-265.
- Munkácsi, Bernát : "A magyar lovasélet ösisége", Ethn. XVI, 1905, 65-87.
- Munkácsi, Bernát : "Foglalkozott-e a szőlőműveléssel a keleti magyarság?". KCsA. I. 1922, 231-234.
- Mutafçiev P. : Bulgares et Roumains dans les pays du Danube, Sofia, 1927.
- Mutafçiev, P. : Istoriya na Bılgarskiya Narod, I.c. , Sofya 1918.
- Müller, F. W. K. : Ein iranisches Sprachdenkmal aus den nördlichen Mongolei, SPAW. Berlin 1909.
- Nadeljaev, V. M. : Drevnetyurkskie nadpisi Gornogo Altaya, Izv. Sib. Otdel. AN SSR, vyp. 3, 1981, 65-81.
- Nametak, A. : Islamski kulturni spomenici turskog perioda u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 1939.
- Németh, Gyula : "Kumük és balkár szójegyzék", KSz. XII, 1911-1912, 91-153.
- Németh, Gyula : "A magyarorzági oszmán-török nyelv", NyK, 69.c. , 1967, s. 57-.
- Németh, Gyula : Attila es Hunjai , Budapest 1940; çev. Şerif Baştav, Attila ve Hunları, D. T. C. F. Yay. 1962.
- Németh, Gyula : "A tör magánhangzójához", MNy. XI, 1915, 176.
- Németh, Gyula : "Régi török jövevényszavaink és a turfani emlékek", KCsA. I, 1921, 71-76.
- Németh, Gyula : "On ogur, hét ogur és Dentümogyer", MNy. XVII, 1921, 205-207.
- Németh, Gyula : "Török jövevényszavaink középső rétege", MNy. XVII, 1921, 22-26.
- Németh, Gyula : "A besenyők ismeretéhez", MNy. XVIII, 1922 2-7. Zur Kenntnis der Petschenegen, KCsA. I, 1922, 219-225.
- Németh, Gyula : "A türk népnév", MNy. XXIII, 1927, 271-274. "Der Volksname türk". KCsA. II, 1927, 275-281.

- Németh, Gyula : " Az uráli és a török nyelvek ösi kapcsolata", NyK. XVII, 1928, 62-84.
Probleme der türkischen Urzeit, BOH V, 1942-1947, 63-83.
- Németh, Gyula : A honfoglaló magyarság kialakulása, Budapest 1930.
- Németh, Gyula : "Csepel", MNy. XXIX, 1933, II-2
- Németh, Gyula : "Tok halnevünk eredete és néhány szó a magyarság ösfoglalkozásairól", MNy. XXXIII, 1937, 135-140.
- Németh, Gyula : "Sólyom, karvaly", MNy. XXXIX, 1943, 99-104.
- Németh, Gyula : "Kun László nyögérei", MNy. XLIX, 1953, 304-318. Wanderungen des mongolischen Wortes nökü 'Genosse', AOH III, 1953, 1-23
- Németh, Gyula : "A tolmács szó történetéhez", NyK. LX, 1958, 127-132. Zur Geschichte des Wortes tolmacz 'Dolmetscher', AOH VIII, 1958, 1-8.
- Német, J. : Spisok slov na yazike yasov, vengerskih alanov. Pervod s nemeckogo i primečaniya: V. I. Abaev. Ordzonikidze 1860.
- Németh, J. : "Eine Wörterliste der Jassen, der ungarländischen Alanen" , ADAW, Klasse für Sprachen, Literatur und Kunst IV. Berlin 1958
- Németh, J. : "Ungarische Stammesnamen bei den Baschkiren, ALingu. XVI, 1966, 1-21. Magyar törzsnevek a baskiroknál", NyK. LXVIII, 1966, 35-50.
- Németh, J. : "The Runiform Inscriptions from Nagy-Szent-Miklos and the Runiform Scripts of Eastern Europe", ALingu. XXI, 1971, 1-52.
- Németh, J. : "Magyar und Mişer", AOH XXV, 1972, 293-299
- Németh, J. : "Türkische und ungarische Ethnonyme", UAJ XLVII, 1975, 154-160.
- Németh, J. : "Die petschenegischen Stammesnamen", UAJ X, 1930, 27-34.
- Németh, J. : "Die Inschriften des Schatzes von Nagy-Szent-Miklos", BOH II, Budapest. 1932,
- Németh, J. : "Die Herkunft der Names Kobrat und Esperüch", KCsA, II, 1932, s. 44-47.
- Németh, J. : "Die Türken von Vidin, Sprache, Folklore, Religion", BOH, X, Budapest 1965.
- Németh, J. : "Die türkische Sprache in Ungarn im siebzehnten Jahrhundert", Budapest 1970, BOH., XIII (Glossaire, s. 149-209).
- Németh, Gy. : "Traces of the Turkish Language in Albania", AOH XIII, 1961, s. 9-29.
- Németh, J. : Zur Einteilung der türkischen Mundarten Bulgariens, Sofia, 1956.
- Nikitine, B. : "Note sur guelguen emprunts russ-turcs", JA 1952, s. 75-77.
- Nyiri, Antal : "A magyar nyár 'aetas' eredetéről", MNy. LX, 1964, 414-423.
- Olajos, Teréz : "Adalek a (H)ung(a)ri(i) népnév és késői avarkori etnikum történetéhez", AT XVI, 1969, 87-90.
- Olgun, İbrahim : "Farsça ve Türkçe Atasözleri ve Deyimler Üzerine", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 1972, s. 153-172.

- Oranskij, I. M. : Vvedenie v iranskiju filologiju, Moskva 1960.
- Oy, Aydın: "Yugoslavya 'da Türk Atçılığının Etkileri Konusunda Bir Araştırma Denemesi", Şükrü Elçin Armağanı, Ankara, 1983.
- Paasonen, Henrik: "A magyar nyelv régi török jövevényszava", NyK, 42.c. , 1913, s. 36.
- Paasonen, Henrik: "Die türkischen Lehnwörter im Mordwinischen", JSFOu, XV, 1897, 1-64.
- Paasonen, Henrik: "Ungarisch-türkische Etymologien", KSz.3.c. , 1902, s. 232-.
- Paasonen, H. : TLO - "Über die türkischen Lehnwörter im Ostjakischen", FUF II, 1902, 81-137.
- Paasonen, H. : "Votják - török szóegyeztetések", NyK. XXXII, 1902, 257-270.
- Pais, Dezsoo : "Kék-kend", KCsA. I, 1924, 270-276.
- Pais, D. : "A karcha bíró", KCsA. II, 1930, 357-365.
- Pais, D. : "A gyula és kündüh", MNy. XXVII, 1931, 170-176.
- Pais, D. : "Bulcsú", MNy. LI, 1955, 433-446; LII, 1956, 139-144.
- Pais, D. : Régi személyneveink jelentéstana, Budapest 1966.
- Pais, D. : "Ál, álnok, alak", MNy. LXX, 1974, 257-269.
- Pais, D. : A magyar ösvallás nyelvi emlékeiből, Budapest 1975.
- Palló, Margit K. : "Die vertretung ung. sz- (s-) <türk. y- in der ungarischen sprache", UAJ, 33.c., 1961, s.128-135.
- Palló, K. Margit: Régi török eredetű igéink, Studia Uralo-Altaiica, Supplementum 1. , Szeged 1982.
- Palló, K. Margit : "Die sprachlichen Grundlagen der Entlehnung des ungarischen Wortes sárkány (Drache)", AEthn. VI, 1958, 436-440.
- Palló, K. M. : Hungaro - Tschuvashica, UAJ XXXI, 1959, 239-258.
- Palló, K. M. : "Gyarló, gyarlandó, gyarlik", MNy LVIII, 1962, 487-490.
- Palló, K. M. : "Ein alttürkischer Fachausdruck der Fischerei in den ungarischen Urkunden", UAJ XXXV, 1963, 56-63.
- Palló, K. M. : "Az igésítő képzők kérdéséhez", MNy. LXVI, 1970, 75-78.
- Palló, K. M. : "A TESz. arat, ápol és borít igéjéhez", NyK. LXXII, 1970, 170-174.
- Palló, K. M. : "Zur Etymologie des ungarischen Verbs üdül-", AOH XXV, 1972, 405-413.
- Peisker, J. : The expansion of slaves, Cambridge Mediavel History, II, 1914.
- Pelliot, P. : "A propes des Comans", JA XI, serie, t. XV, 1920, no. 1., s. 138-156.
- Penișoara, Ion: "Dobruca yer adlarında istiareli kullanılan Türk terimleri", V. Mill. Ara. Türk. Kongr. , İstanbul, 1983, s. 185-188.

- Petrova, Svoboda: "Bulgarca Cümle Teşkilleri Üzerinde Türkçenin Tesiri" , IV. Mill. Ara. Türk. Kongr. 1982.
- Pigulevskaya, N. V. : "Avari i Slovar v siriyskoy istoriografii", Vestnik Vostokovedov, II, s. 27-37.
- Plřtnava, A. S. : "Piçenegi, torki i polovci v yuzno russkih stepyarkh", Materiali po Arkh. SSSR, No. 2, 1958, s. 151-226.
- Pokorny, I. : Indogermanisches etymologisches Wörterbuch, Bern 1949-1969.
- Pokrovskaya, L. A. : Termini rodstva v tyurkskih yazıkah, Istoriçeskoe razvitie leksiki tyurkskih yazıkov. Moskva, 1961, 11-81.
- Polivanov, E. D. : K voprosu o rodstvenih otnoşeniyah koreyskogo i "altayskih" yazıkov, Izv. Ak. Nauk 1927, 1193-1204.
- Popoviç: Türkische und andere orientalische Wörter im Serbichen, Belgrad, 1884.
- Popoviç, Corce: "Turske i druge istoçnaçe reçi u našem jeziku", Glasnik rıpskog učenogdrduşva, 59, Belgrad 1884, s.1-275.
- Poppe, N. : "On some Altaic loan words in Hungarian", UAS I, 1960, s. 139-147.
- Poppe, N. : "Die Nominalstamm-bildungssuffixe im Mongolischen", KSz. XX, 1923-1927, 89-126.
- Poppe, N. : Introduction to Mongolian Comparative Studies, MSFOu. 110. Helsinki 1955.
- Poppe, N. : "The Turkic Loan Words in Middle Mongolian", CAJ I, 1955, 36-42.
- Poppe, N. : On Some Altaic Names of Dwellings, Studia Orientalia XXVIII, Helsinki 1964.
- Poppe, N. : Introduction to Altaic Linguistics, UAB XIV. Wiesbaden 1965
- Poppe, N. : " Zur Frage nach den sprachlichen Berührungen der Jurak-Samojeden und der Tungusen", MSFOu. 150, 1973, 269-271.
- Poppe, N. : "Zur Stellung des Tschuwaschischen", CAJ XVIII, 1974, 135-147.
- Potapov, A. P. : Etniçeskiy sostav i proishoydenie altaytsev, Leningrad 1969.
- Prince, J. D. : "Surviving Turkish Elements in Serbo-Croatian", JAOS 51:3, 1931, s. 241-261.
- Pritsak, O. : "Kasyaris Angaben über die Sprache der Bulgaren" , ZDMG 109, 1959, 92-116.
- Pritsak, O. : "Der "Rotazismus" und "Lambdazismus", UAJ. XXXV, 1964.
- Pritsak, O. : "Two Names of Steppe Plants", International Journal of Slavic Linguistics and Poetics VIII, The Hague 1964, 37-45.
- Pritsak, O. : "Yowar und Kawar", UAJ. XXXVI, 1965, 378-393.
- Pritsak, O. : "The Pechenegs: A Case of Social and Economic Transformation", AEMA I, 1975, 211-233.

- Pritsak, O. : "From the Sebirs to the Hungarian", *Hungaro-Turcica* , Budapest 1976, s.17-30.
- Pritsak, O. : "The Polovcians and Rus", *AEMA* II, 1982, 321-380.
- Pritsak, O. : "The Hunnic Language of the Attila Clan", *Harvard Ukrainian Studies* VI, 1982, 428-476.
- Pritsak, O. : "Bolgarische Etimologien I-III", *UJ* XXI, 1957, s. 200-214.
- Pritsak, O. : *Die bulgarische Fürstenliste und die Sprache der Proto-bulgaren*, Ural-Altäische Bibliothek I, Wiesbaden, 1955.
- Pröhle, W. : "Studien zur Vergleichung des Japanischen mit den uralischen und altaischen Sprachen", *KSz.* XVII, 1916-1917, 117-183.
- Puljevski, Dj. M. : "Rečnik i ot četiri jezika, I. Srpsko-albanski, II. Arbanski-arnautski, III. Turski, V. Grčki", 2 Theile, Beograd, 1873-1875.
- Püspöki, Nagy Péter : "A magyar rovásírás eredete", *MNy.* LXXIII, 1977, 303-313.
- Radić, Ante: "Naši turci", *Novi Beher* XIII, 1940, s. 19-22.
- Radov, Penço: *Kratkij tursko-bolgarskij rječnik i razgovornik* , Beograd 1851.
- Ramstedt, G. J. : *Studies in Korean Etymology*, MSFOu. XCV, Helsinki 1949, 1953.
- Ramstedt, G. J. : "Ein anlautender stimmloser Labial in der mongolisch-türkischen Ursprache", *JSFOu.* XXXII, 1916-1929, 1-10.
- Räsänen, M. : "Über die langen Vokale der türkischen Lehnwörter im Ungarischen", *FUF*, XXIV, s. 246-255.
- Räsänen, Martti: *Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs der Turk-Sprachen*, Helsinki, 1969.
- Räsänen, Martti : *Die tschuwassischen Lehnwörter im Tscheremissischen*, MSFOu XLVIII, Helsinki 1920.
- Räsänen, Martti : *Die tatarischen Lehnwörter im Tscheremissischen*, MSFOu L, Helsinki 1923.
- Räsänen, Martti : "Türkische Nomina instrumenti auf -man (-men) und Entsprechungen in den slavischen Sprachen", *Annales Ac. Sc. Fenn. Serie B, T. XXVII*, 1932, 273-276.
- Räsänen, Martti : "Türkische Lehnwörter in den permischen Sprachen und im Tscheremissischen" *FUF* XXIII, 1935, 103-107.
- Räsänen, Martti : *Lautgeschichte - Materialien zur Lautgeschichte der türkischen Sprachen*, *Studia Or.* XV. Helsinki 1949.
- Räsänen, Martti : "Gibt es im Baskirischen etwas Ugrisches?" *AOH* XII, 1961, 73-78.
- Rásonyi, László: "Kiskunság Kumanca Yer Adları", *Németh Armağanı*, Ankara, 1962, s. 341-352.
- Rásonyi, L.: "Kuman Özel Adları", *Türk Kültürü Araştırmaları*, Ankara, TKAE Yay.

- Rásonyi, L.: "Les Anthroponymes Comans de Hongrie", AOH, 1967, s. 135-149.
- Rásonyi, L.: Tarihte Türklük, Ankara, 1971.
- Rásonyi, L.: "Török adatok a Magyar Etymológiái szótárhoz", NyK, 74.c. , 1972, s. 281-.
- Rásonyi, L. : "Török edetetü hélynevek", NyK, 46.c. , 1923-1927, s.464-.
- Rásonyi, L. : Tuna Köprüleri, Ter. Hicran Akın, Ankara, 1984.
- Rásonyi, L. : "Türk özel adları ve leksikografyası", XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler, Ankara, 1968, s. 44-.
- Rásony, L. : "Török jövevényiszavainkhoz (Orvos, szárny)", MNy. XXX, 1934, 157-160.
- Rásony, L. : "Les noms topographiques comans du Kiskunsag", ALingu. VII, 1957, 72-146.
- Rásony, L. : "A Kiskunság középkori helyneveihez", MNy. LXII, 1966, 164-170.
- Rásony, L. : "Azonos földrajzi nevek a baskir és magyar földön", MNy. LXXII, 1976, 48-53.
- Rasovskiy, D. A. : Pétchénegeques, Torks et Béréndés en Russie et en Hongrie. Seminarium Kondakovianum VI, 1933, VII 1935, VIII 1936, IX 1937, X 1938.
- Raun, Alo : "The Chuvash Borrowings in Zyrian", JAOS 77, 1957, 40-45.
- Ravila, P. : "Einige tatarische Lehnwörter des Mordwinischen", FUF XXI, 1933, 106-107.
- Rečnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, Zagreb, I (1880).
- Rečnik na Čuydite Dumi v Bilgarskiya Ezik , Sofya 1982.
- Rečnik na makedonskiot jazik so srpskohrvatski tolkuvanja, I-III, Skopje 1961-1966.
- Rečnik ot četiri jezika: I. Srpsko-Allbanski, II. Arbanski-Arnautski, III. Turski, IV. Grčki. Skrojena i napisana ot Dorda M. Pulevski, Beograd 1873.
- Rečnik ot tri jezika, S. Makedonski, arbanski i Turski. Knjiga II. , Napisoa Dorda M. Pulevski, Beograd 1875.
- Rečnik srpskohrvatskog knizeevnog i narodnog jezika, Beograd I, 1959.
- Rédei, Károly - Róna-Tas, András : "A permi nyelvek öspermi kori bolgar-török jövevényiszavai", NyK. LXXIV, 1972, 281-298.
- Rédei, Károly - Róna-Tas, András : "A bolgár-török - permi érintkezések néhány kérdése", NyK. LXXVII, 1975, 31-44.
- Rédei, Károly - Róna-Tas, András : "Öspermi és votják jövevényiszavak a csuvasban", NyK. LXXXII, 1980, 125-133.
- Róna-Tas- A. Fodor, S. : Epigrafica Bulgarica, A Volgai Bolgár-Török Feliratok, Szeged 1973.

- Róna-Tas, A. : "A Volga Bulgarian Inscription from 1307", AOH, XXX, 1976, s. 153-186.
- Roux, Jean-Paul : " Tengri. Essai sur le ciel-dieu des peuples altaïques", Revue de l'Histoire des Religions CXLIX, 49-82, 197-230; CL, 27-54, 170-212.
- Rösler, R. : Die griechhischen und türkischen Bestandtheile im Romanischen, Aus dem V. Band der Sitzungsberichte, Wien, 1865.
- Rudow, W. : "Neue Belege zu türkischen Lehnwörtern im Rumanischen", Z. R. Ph. , XVIII, 1894, s. 85-.
- Runciman, St. : A History of the first Bulgarian empire, London 1930.
- Sandfeld, K. : Linguistique balkanique: problèmes et résultats, Paris, Société de lingistique, 1930.
- Samsarevo, Penka: "Volga Protobulgarlarının mezar yazıtlarının Arapçası", IV. Mill. Ara. Türk. Kongr. 1982.
- Sauvageot, Aurélien : "Az uráli - török nyelvrokonság kérdésehez", MNy. XXI, 1925, 254-256.
- Sauvageot, A. : Recherches sur le vocabulaire des langues ouralo-altaïques, Budapest 1929.
- Stachowski, Stanislav: "Beitrage zur Chronologie der Albanischen Turzismen", Folia Orientalia, Tome X, 1969, s. 51-58.
- Schaller, H. W. : Die Balkan Sprachen: eien Einführung in die Balkanphilologie, Sprache-Wissenschaftliche Studien, Bücher 1975.
- Scheinhardt, Hartwig: Typen türkischer Ortsnamen, Einführung, Phonologie, Morphologie, Bibliographie, Heidelberg, C. Winter Universitätsverlag, 1979.
- Scherer, Bernd : Arabische und neupersische Lehnwörter im Tschuwaschischen, Versuch einer Chronologie ihrer Lautverenderungen, Ak. d. Wiss. Veröff. d. Orient. Komm., Bd. XXIX, Wiesbaden 1977.
- Schmaus, Alois: "Gramatički rod turskih imenica u juznoslovenskim jeziciman", Zbornik za filologiju i linguistiku, Novi Sad, 4-5, 1961-1962, s. 300-308.
- Schmaus, A.: "Pojave tyrsko-sırpskohırvatske jezičke interferencije", Godišnak, VI, Centar za balkanološke ispitivanja, knj. 4, Sarajevo, 1968.
- Schmaus, A. : "Zur Lautgestalt der türkischen Lehnwörter in der südslavischen Sprachen", Münchener Studien zur Sprachwissenschaft, Heft, 6, München, 1955, s. 104-123.
- Schmidt, Gustav : "Über die kaukasischen Lehnwörter des Karattschaischen", MSFOu. LXVII, 465-471.
- Schmidt, G. : "Zur Frage der ossetisch-ungarischen Lehnwörter", FUF XVIII, Anzeigen 1927, 84-113.

- Schmidt, G. : "Über die ossetischen Lehnwörter im Karatschaischen", *Annales Ac. Scien. Fenn. Ser.B, XXVII*, Helsinki 1932, 364-395.
- Schubert, Gabriela: "Türkçe Oda ile Macarca Szoba 'nın ve bunlarla ilgili ev kültürünün Balkan yarımadasında yayılması", *IV. Mill. Ara. Türk. Kongr.* 1982.
- Schütz, E. : Armeno-kiptschakisch und die Krim, *Hungaro-Turcica V*, 185-205.
- Cs. Sebestyén, Károly : "A honfoglaló magyarság földművelése", *NNy. XI*, 1939, 63-75.
- Serebrennikov, B. A. : K voprosu svyazi başkirskogo yazıka s vengerskim, *Başkirskiy filial Ak. Nauk SSSR, Institut istorii, yazıka i literaturı, Ufa* 1963.
- Sevortjan, E. V. : "O tyurkskih elementah v "Etimologičeskom slovare" M. Fasmera", *Leksikografi-çeskiy sbornik, vyp. V*, 1962, 11-29.
- Shiratori, K. : "A Comparative Study of Korean Language with Ural-Altai Languages", *Toyo Gakuho V (1915) 4*: 142-182; *5*: 1-40, 143-188, 295-326; *6*: 144-184, 293-328.
- Sinor, D. : "Some Altaic Names for Bovine", *AOH XV*, 1962, 315-324.
- Sinor, D. : "Notes on the Equine Terminology of the Altaic Peoples", *CAJ X*, 1965, 307-315.
- Sinor, D. : "Altaica and Uralica. 1. Two altaic verbs for 'writing' and their Uralic connections; 2. Is Chuvash s- always secondary?", *UAS 131, Bloomington 1977*, 319-332.
- Sinor, D. : "Samoyed and Ugric Elements in Old Turkic", *Harvard Ukrainian Studies III-IV, 1979-1980*, 768-775.
- Sinor, D. : "The Origin of Turkic baliq 'town'", *CAJ XXV*, 1981, 95-102.
- Sinor, D. : *Tanulmányok, NytudErt. 110. Budapest* 1982.
- Skok, P. : "Prilozi proučavanju turcizma u srp.hrv. jeziku", *Slavia 15, 1937-38*, s. 166-190; 336-366; 481-505.
- Skok, P. : "Restes de la langue turque dans les Balkans", *Revue International des Etudes Balkaniques, 2, 1935*, s. 246-260.
- Sköld, Hannes : "Tanulmányok jövevényiszavaink köréből", *MNy. XX*, 1924, 121-129.
- Sköld, H. : Die ossetischen Lehnwörter im Ungarischen, *Lunds Universitets Arskrift 20, 4. Lund* 1925.
- Sköld, H. : *Materialien zu den iranischen Pamiersprachen, Lund* 1936.
- Slawski, F. : *Słownik etimologiczny jezika polskiego, Krakow*, 1952.
- Smailagić, Meho: *Pjesan naših muhamedovaca zabiljezio Dr. Fr. S. Kruss. Auss der Narodna Biblioteka, XIX, U Bubrovniku*, 1886.
- Smirnov, A. P. : *Volzskije Bulgari, Trudi Mosk. gosud. Muzeya, vyp. XIX*, 1951.

- Solymosi, László : "Árpád-kori helyneveink felhasználásáról", MNy. LXVIII, 1972, 179-190.
- Stachowski, Stanislav: "Die Osmanisch-türkischen Lehnwörter im Serbokroatischen und ihre Bedeutung für die historische Phonetik des Osmanisch-Türkischen", Folia Orientalia, IX, 1963, s. 143-170.
- Stachowski, Stanislav: "Osmanisch-türkische Wörter im Wörterbuch von P. S. Pallas", 1787-89, Fol. Or. IX, 1967, s. 53-68.
- Stachowski, Stanislav: "Przyczynek do chronologii turcyzmów w języku serbsko-chorwackim", Nadbitka ze Studiów z filologii Polskiej i słowiańskiej, T. VIII, 1969, s. 303-309.
- Stachowski, S. : Studia nad chronologia turcyzmów w języku serbsko-chorwackim zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego CXLV, Prace językoznawcze, Zeszyt 18, Krakow, 1967.
- Stachowski, S. : "Studien über den Osmanische-türkischen Wortschatz", Folia Orientale, V, 1964, s. 78-88; VI 1965, s. 41-54; VII, 1966, s. 75-89.
- Steinitz, W. : "Einige türkische Lehnwörter im Ostjakischen", AOH XII, 1960, 179-181.
- Street, J. : "Proto-Altaic *l(V)b > Turkic ş ", CAJ XXIV, 1980, 285-302.
- Şaineanu, L. : Elemente turceşti in limba romana, Aus der Revista pentru istorie, arheologie şi filologie, Bucureşti, 1885
- Şaineanu, L. : Incercare asupra semasiologiei limbei Romane, Bucureşti, 1887.
- Şaineanu, L. : Influenta orientala asupra limbei şi culturei romane, I-III, Bucureşti 1900.
- Şaineanu, L. : L'influence orientale sur la langue et la civilisation roumaines, I. La langue, Les éléments orientaux en roumain, Paris 1902 (Extrait de la Romania XXX-XXXI).
- Şefikoğlu, İskender Muzbeg: "Kosova 'da kullanılan Arnavut ve Sırp atasözlerinde Türkçe kelimeler", V. Mill. Ara. Türk. Kongr. 1983, s. 219-228.
- Şerifgil, Enver, M. : "Göçler ve yer adları, Türkler, Pomaklar ve Bulgarlar, Toponomik bir araştırma", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, İstanbul 1980, s. 81-126.
- Şişić, F. Von: Geschichte der Kroaten, I, Zagreb, 1917.
- Şkalyić, A. : Turcizmi u narodnom govoru i narodnoj knjizevnosti Bosna i Hercegovine, I-II, Sarajevo 1957.
- Şkalyić, Abdullah: Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, Sarajevo 1966. Edition antérieure, reproduite en plusieurs exemplaires: Sarajevo 1957 (II. bas. 1985).
- Şulek, Bogoslav: Jugoslovenski imenik bilja, Zagreb, 1879.
- Tagányi, Károly : "Gyepü és gyepüelve", MNy. IX, 1913, 97-104, 145-152, 201-206.
- Tamás, Lajos: "Zur frage slavisch-rumanischen sprachlichen Beziehungen", StSl. 4; 1958, s. 385-394.

- Tamer, Mefkure: "Türkçenin Romenceye tesiri", Türk Kültürü, Ocak 1966.
- TESz. - A magyar nyelv történeti-etimológiai szótara I-III. Yay.: Benkő Loránd, Kiss Lajos, Papp László, Budapest 1967-1976.
- Tietze, Andreas- Heinz F. wendt: "Die türkischen Elemente im Rumanischen" , Or, 15.c. , 1962, s. 463-.
- Tietze, Andreas- N. Boretzky: "Der türkische Einfluss auf das Albanische" , OLz, 73.c. , 1978, s. 477-.
- Tietze, Andreas-Kahane, Henry ve Renée : The Lingua Franca in the Levant, Urbana, 1958.
- Tietze, Andreas : "Direkte arabische Entlehnungen im anatolischen Türkisch", (Jen Deny Armağanı) , Ankara 1958, s. 255-333.
- Thomsen, Kaare: "Zur wolgabulgarischen Epigraphie", AOH XXVI, 3- 4, 1962, s. 189-192.
- Thompson, E. A. : A History of Attila and the Huns, Oxford, At the Clarendon Press, 1948.
- Toivonen, Y. H. : "Tatarische Lehnwörter im Ostjakischen", JSFOu. LII, 6, 1943-1944, 1-20.
- Tomıcı, Mile: "Sırp Hırvat dilinden Romen diline giren Türkçe unsurlar", IV. Mill. Ara. Türk. Kongr. 1982.
- Tyrjarski, Edward : Dictionnaire armeno-kiptchak d'apres trois manuscrits des collections vienno-ises. Tome II, fasc. 1-4. Warszawa 1968-1972.
- Vachruşeva, M. P. : "Tyurskie elementı v leksike yuznih mansı", Uçennyje zapiski Lgd. gos. ped. Inst. 160, 1960, 85-89.
- Vámbéry, Hermann: Etymologisches Wörterbuch der turkotatarischen Sprachen, Ein Versuch zur Darstellung des Familienverhältnisses des turkotatarischen Wortschatzes, Leipzig 1878.
- Vámbéry, Armin : "Magyar és török-tatár szóegyezések", NyK. VIII, 1870, 109-189.
- Vámbéry, Armin : A magyarság bölcsőjénél. A magyar-török rokonság kezdete és fejlődése. Budapest 1914.
- Vasmer, Max : Russisches Etymologisches Wörterbuch I-III. Heidelberg 1950-1958.
- Veljajić, Snjezana: Sırp-Hırvat Diline Girmiş Olan Türk Maddi Kültür Unsurları, İ. Ü. Edb. Fak. Doktora Tezi, İstanbul 1966.
- Venedikov, İ. : "Novootkritiyat v Preslav pırvobulgarski nadpis", Bulletin de l'Institut Archeologique Bulgare, 15, 1946, s. 146-160.
- Venedikov, İ.: Trois inscriptions protobulgares, Raskopki IV, 1950, s. 167-177.
- Veselin, İ.-Beşevliev, İ. : Prvo Bulgarite, Sofya 1982.
- Vujaklija, Milan: Leksikon stranih riječi i izraza, Beograd, 1937, 1937, 1954.

- Weigand: "Ursprung der südkarpatischen Flussnamen in Rumanien", XXVI-XXIX, Jb.d. Inst.für Rum.Sprache, s. 70-103.
- Wendt, H. F. : Die Türkischen Elemente im Rumanischen, Berlin, 1960.
- Wichman, Yrjö : "Die tschuwassischen Lehnwörter in den permischen Sprachen", MSFOu. XXI. Helsinki 1903.
- Wichman, Y. : "Die türkischen Lehnwörter im Tscheremissischen", FUF XVI, 1923-1924, 32-53.
- Yordanov, Y.: "Osmanlı Belgelerinde Bulgar Yer Adları", IV. Mill. Ara. Türk. Kongr. 1982
- Yusuf, M. Nevzad: "Romen antroponimisinin sisteminde Türk unsurları", IV. Mill. Ara. Türk. Kongr. 1982.
- Yusuf, Süreyya: "Priştine 'de Türk atasözleri", Çevren, Bilim, toplum, Yazın ve Sanat Dergisi, Priştina, Yıl. III, 9, 1975, s. 35-51.
- Yücel, Yaşar: "Bulgarcaya Türkçeden ve Türklerden geçen sözcükler", Belleten, C.LV, 213, Ankara 1991, s. 529-.
- Zaimov, Yordan: Bilgarski geografski imena -Prinos kim slavyanskiya onomastiçen atlas, Sofya 1973.
- Zajackowski, V. : "Balkan yarımadasının toponiminde Türk unsurları", Actes du Premier Congrès International des Etudes Balkaniques, VI, Sofia, 1968, s. 101-105.
- Zajackowski, A. : Głosy Tureckie w zabytkach staropolskich, I. Katechizacja Turecka Iana Herbiniusa, Wrocław 1948.
- Zoltan, Gombocz: "Árpadkori török személyneveink" , MNy XI 1915, s. 28.
- Zoltan, Gombocz: "Régi török jövejényszavaink" , MNy VIII, 1912, s. 401.
- Zoltan, Gombocz: "Török jövejényszavaink hangtanahoz", MNy, 10.c. , 1914, s. 27.